TÜRK YAZARLARI DİZİSİ

Aysel Özakın

Sessiz Bir Dayanışma

e yayınları
133

Aysel Özakın Sessiz Bir Dayanışma
133

Aysel Özakın

Sessiz Bir Dayanışma

1976

e yayınları

SESSİZ BİR DAYANIŞMA
AYSEL ÖZAKIN

1976

Türk Yazarları Dizisi 1

Yayın hakları : e yayınları 1976
Kapak : Mustafa Delioğlu
Dizgi : Özal Matbaası
Baskı : Ertu Matbaası
Cilt : Çağ ciltevi

e yayınları : Ankara caddesi 13 tel : 26 81 42
dağıtım : Ankara caddesi 46 tel : 27 87 20

AYSEL ÖZAKIN

«Gurbet Yavrum» adlı romanıyla üne kavuşan Aysel Özakın dergilerde yayınlanan öyküleriyle adını duyurdu. 1974 Sabahattin Âli Hikâye Yarışması'nda **«Küçük Şehrin Soğuk Geceleri»** adlı eseri **«En başarılı hikâye»** olarak nitelendirilip ödüllendirildi. Aysel Özakın 1942 yılında Urfa'da doğdu, ilk ve orta öğrenimini İzmir'de tamamladı, 1963 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Fransızca bölümünü bitirdi. Liselerde öğretmenlik yaptı, İstanbul Eğitim Enstitüsünde öğretim görevlisi bulunduğu sırada **«öğretmen kıyımı»**na uğradı. Bir süredir hayatını yazarlıkla kazanıyor.

Yalınlığı, sadeliği ve bu boyutlar içinde yoğunluğu ile dikkati çeken **«Gurbet Yavrum»**dan sonra **e yayınları** yazarın öykülerini toplayan **«Sessiz Bir Dayanışma»** yı Türk okurlarına sunuyor.

Aysel Özakın

Sessiz Bir Dayanışma

e yayınları
1976

Tepelerdeki çam ağaçları duru akşam göğünü ince kıvrımlarıyla işliyordu. Sis ağaç diplerine yumak yumak inmişti. Pas rengini almış yamaçlarda küçük beyaz badanalı evlerin kararmış bacalarından çıkan duman tepeye doğru kol kol yükseliyordu.

Düzlükte akan su evlerin önünü, kayalıklı yol kıyılarını, ağaç diplerini tok bir uğultuyla dolanıyordu. Ağacın ve suyun insanları sarıp sarmaladığı bu küçük taşra şehrinde hayat uzun yıllardır içli bir türkü olarak sürüp gitmişti. Küçük pencerelerde beyaz patiskadan, üstlerinde bir saksı, bir kayık, iki kuş işlenmiş, etekleri dantelli perdeler vardı.

Çocuklar yollara rasgele konmuş iri tomrukların üstünde birbirlerine sokularak oturmuşlardı. Sokakları lastik toplar gibi savrulan gülüşleriyle dolduruyorlardı. Erkekler kara kaba kumaştan pantolonları, eğik sırtlarıyla, sessiz ve ağır ağır evlerine dönüyorlardı. Yoksullukları kabuk bağlamış gizli bir yara gi-

biydi. Bir ıhlamur ağacının dibinde, kayalara çarparak köpüren suyun kıyısında, biri kara, biri beyaz iki at karşılıklı durmuş, birbirlerine yumuşak parlak boyunlarını yaslamışlardı. Karşılıklı yorgunluk kahvesi içen, terkedilmiş, acılı iki yaşlı dostu andırıyorlardı.

Küçük şehri başka şehirlere bağlayan asfalt yolun iki kıyısındaki yeni dükkânlarda güzel desenli perdelikler, porselenler, çamaşır makineleri, buzdolapları, elektrik süpürgeleri, kremler, kolonyalar satılıyordu. İki mandanın çektiği kırık bir araba ise üstünde yumak gibi büzülmüş, takkeli küçük sürücüsüyle dükkânların önünden tembel tembel geçiyordu. Yaşlı, yorgun, tüyleri yer yer dökülmüş iri bir teke de topallıyarak ve sık sık uyuklar gibi durarak kaldırıma park etmiş özel arabaların arasında dolanıyordu. Dükkânların sırasında büyük şehirlerdekileri aratmayacak kadar konforlu apartmanlar şehrin tezek kokan arka sokaklarına sırtlarını dönmüştü. Beyaz sarıklı, külot pantolonlu, esmer tenli dağlılar dalgın dalgın dükkânların vitrinlerine bakıyorlardı.

Şehir turistik bir otelle son buluyordu. Otelin güzel salonu apartmanlarda oturanların akşamlarını toplu halde geçirmeleri için elverişli bir yerdi. Büyük şehirlere bir türlü benzetilemeyen bu inatçı şehirde böyle bir yer içaçıcı oluyordu. Çoğu akşamlar şehrin modern gençlerinden oluşan orkestra, bu, mahrumiyetler içinde dans ederek neşelenen, avunan çiftlere eşlik ediyordu.

Otel şehri bir biblo gibi süslüyordu. Uzakta ise şehrin kalbi olmaya başlayan fabrika sık sık kara bir duman püskürtüyordu. Uzun bacası arkadaki dağları

ikiye bölüyor, göğe saplanan bir hançer gibi uzayıp gidiyordu.

*

Gece vardiyası başladı.

Ali küf rengi iri bir mineral parçasını kucakladı. Mineralin diş diş sivri uçları göğsüne batar gibi oldu. Her mineral parçasının biçimi, rengi başka başkaydı. Onların eriyip sıvılaşmaları, belli kullanımlara hazırlanmaları Ali için artık olağan ve gündelik bir olay olmuştu. Aç bir hayvan ağzı gibi görünen dev kazana doğru eğildi. Yüzünde yol yol kara izler bırakan ter korkunç kaynamaya doğru aktı. Elleri gerildi. Isı azgın bir rüzgâr halinde yüzünü yaladı. Mineral kazana düştü, gevşedi, esnedi, yayıldı, fokurdadı. Ali geriye çekildi. Eline uzun saplı iri kepçeyi aldı. Kazana daldırdı. Karıştırmaya başladı. Gözlerini kızgın sıvının sıçramalarından koruyan gözlüğünü alnına doğru çekti. Lekelerle kaplı iş gömleğinin düğmelerini açtı. Ter bedenini kara çizgili bir gömlek gibi sarmıştı. Yorgun gözlerini kazandaki fokurdamaya dikti. Zaman zaman eflatuna, yeşile, kızıla dönüşen duman ağır ağır bacaya abanıyordu. Arkasındaki camı kırık pencereden görünen gökyüzü anaç bir mendil gibi ensesindeki teri kurutuyordu. Öteki mineral parçalarına doğru igtti. Kazan ateşinin aydınlığında bir süre onların yanıp sönen parıltılarına, toprağın akıl almaz bir ustalıkla oluşturduğu biçimlerine baktı. O anda sırtındaki kemiklerin ağır bir yükün altında eziliyormuş gibi sızladığını duydu. Ayağının dibine koyu, yapışkan bir tükürük fırlattı. Son-

ra gelinciklerle kaplı bir tepeciği andıran minerale doğru eğildi. Sıkı sıkı sarıldı.

Kazandaki uğultu hafifliyordu. Yeniden kazana yaklaştı. Küreği daldırıp çevirdi. Dipteki koyu sıvının iri oluktan ağır ağır akışını izledi.

Dışarda karanlık, soğuk, içerde azgın bir ateş ve rengârenk bir aydınlık vardı. Saatlar geçti.

Ali pencereye doğru döndü. Elindeki iri kepçenin sapına yaslanarak yüzünü buz gibi havaya verdi. Ter damlaları yüzünde boncuk boncuk soğudu. Gökyüzü kat kat örtüsünü sıyırıyordu. Tan bir süt çocuğunun ağzı gibi taze ve güleçti. Sis dağları ince bir keçiyolu biçiminde dolanıyordu. Kırağı camlara nokta nokta konmuştu. Ali bir an ayakta, yüzünü dondurucu havaya yaslayarak uyuma isteği duydu. Silkinerek yeniden kazana yaklaştı.

Şakacı bir el yakaladı arkadan omuzunu. Ali döndü. Pencereden süzülen gün ışığının tozlu aydınlığında birbirlerine baktılar. Yeni gelen, yeni yıkanmış ve soğuktan kızarmış, derin çizgili ince yüzüyle gülümsedi:

«Hey! Sabah oldu! Dalmışsın. Düdüğü duymadın mı?»

Öteki kararmış dudaklarıyla, dökülmüş ön dişlerinin kara çürük köklerini göstererek güldü:

«Oh be!» dedi, «üç gün bana çalışmak yok!»

Yeni gelen şakacı bir yumruk savurdu Ali'nin göğsüne:

«Helâl! Dünya evine giriyorsun!» dedi. Sonra iş gömleğini giymek için ceketini çıkardıktan sonra gözlerini arkadaşına dikerek, alçak sesle konuştu:

«Niye üç gün verdiler yahu? Üç gün az değil mi

evlenen adama? Üç günde terin kurumaz. Hem ulan en ağır iş be bu. Uç gün ne ki? Evlendiğini anlamaz adam yorgunluktan!»

«E n'apalım?» dedi öteki.

«N'apalım'ı var mı? Dikleneceksin. Yetmez diyeceksin.»

«Tatsızlık çıkmasın.»

«Yazık yahu, yazık sana! Sen aaam olmazsın. Az mı anlattık? Çekinme ulan, patron senden çekinsin. O senin işine bir gece dayanabilir mi? Geceleri otelde kendisi, çalgıda, dansta. Tatsızlık çıksın! Tatsızlık çıkmasın dersen her şeye razı olacaksın. Diklenin de adam olun be yahu! Üç gün nedir evlenen adama? Bu yorgunluktan, uykusuzluktan sonra adamın kalkar mı kuşu?»

Öteki, ağırlaşan gözkapaklarının altından yorgun bir şaşkınlıkla arkadaşına baktı.

*

Dağlardan ve sert kışlardan gelen gelin boş bir iskemlenin yanında ayakta duruyordu. Üzgün gözleri saçaklarda donmuş suyu andırıyordu. Evliliğin kutsal tekkesine girebilmesi için böyle beş gün, büyüklerinin yanında, oturmadan, söze hiç karışmadan, sevincinin boğulduğu, donduğu sessiz yüzüyle zorlu bir sınavdan geçmesi gerekiyordu.

Küçük ahşap oda loştu, sıcaktı. Yeni dokunmuş bir kilimle örtülü divanda sıkışarak oturmuş yaşlı kadınlar, ellerini göğüslerinde kavuşturmuşlardı. Birbirlerine mırıltılar halinde sorular soruyorlardı. Yer minderinde, yeni parlak şalvarlarıyla ince kaşlı genç ka-

dınlar ayaklarını altlarına alarak oturmuşlardı. Kendi aralarında evcil şakalar yapıyorlar, birbirlerinin bluzlarından, terliklerinden söz ediyorlardı. Genç kızlar ayakta, daha güneş görmemiş yemenileriyle böyle bir gunde iş görmeği, hizmet etmeği onurlu bir görev sayarak dolanıyorlardı. Sık sık dondurucu soğuğa çıkıp tulumbadan su çekiyorlar, odayı ısıtan ocakta köpüklü kahveler pişiriyorlar, lokum tutuyorlar, düğün yemeği hazırlığına katılıyorlardı. Sessiz ve saygılıydılar.

Gelinin göğsünde kavuşturduğu elleri çatlak, kemikli, esmerdi. Odayı gülüşler doldursa da o dudakiarını iki taş arasında ezercesine kapalı tutmalıydı.

Odadaki her kadın törelerin sadık bekçisiydi. Şehir genişliyor, değişiyordu. Yeni yollar, yeni evlerle birlikte yeni insanlar, yeni davranışlar yerleşiyordu. Erkeklerin çoğu toprağı bırakıp fabrikaya girmişti. Daha yorgun, eski alışkanlıklara daha kayıtsız olmuşlardı. Evlerde kalan kadınlar değişen şehirden, değişen erkeklerden ürküyorlcrdı. Törelerin eski sağlam duvarlarının çatladığını görüyorlardı... Oysa töreler onları birbirlerine yaklaştırıyor, yabancı olan her şeye karşı bir korunak oluyordu. Kadınlar direniyordu. Genç kızlara, gelinlere karşı katı ve hoşgörüsüzdüler.

Gelin bu evin, bu şehrin töresine alışacaktı. Yeni büyüklerine, yeni bir ocağa, yeni bir tulumbaya, yeni kaplara ve örtülere alışacaktı. Buradaki hayatı köydeki sert hayatından daha rahat olacaktı.

Ali ütülü kara elbisesini sırtına geçirmişti. Kapıyı açıp odaya her girişinde gelini görmezlikten gel-

diğini odadakilere özellikle sezdirmekteydi. Elmacık kemiklerinde, alnında kaynayan minerallerin bıraktığı küçük yanık izleri seçiliyordu. Kirpik diplerine kan oturmuştu. Büyüklerin ellerini öpüp odadan çıktı.

Gelini iskemleye oturttular. Gelin ellerini dizlerinin üstüne koydu. Bir süre önce aynı çileli sınavdan geçmiş genç bir kadın onun saçlarını çözdü. Gelinin kızıl saçları bir oluk kan oldu, omuzlarına boşandı. Ötekiler bir tapınakta gibi kurbanın süslenişine hiç kıpırdamadan, konuşmadan bakıyorlardı. Gelin kurbanlığından onur duymak zorundaydı. Sessiz ve inatçıydı. Dört genç kadın ayakta gelinin saçlarını parça parça ellerine alıp bukle yapıp tokalarla tutturdular. Yüzünü kremlediler, ovdular. Gelinin gergin, kar yanığı yüzü bu bilgiç, öcalan ellerin altında uysal ve yanıktı. Gözlerini yumdu. Gözkapaklarına koyu yeşil gölgeler koydular. Gelin bir süre gözlerini bu gölgelerin altında dinlenir gibi açmadı. Onu süslenen bir kurban olarak görenler onun bir an ağladığını düşündüler. Daha ağlama zamanı gelmemişti. Karanlık basacak, gelinin başına iri yapma güllerden tacı yerleştirilecek, sonra gelin dantelli mendilini iki parmağı arasında sıkıştırarak gözpınarlarına yaklaştıracaktı. Genç kız da el değmemiş bir minerale eş tutulmaktaydı. Toprağın altındaki ilkel ve gizli güzelliği şimdi hayat boyu değiştiremeyeceği bir kullanımı yüklenecekti. Onu kullanacak olan erkek, kadınları kullanmanın, onları işleyip eskitmenin onurunu kutlayan öteki erkeklerle şu anda yukarda sert bir dağ içkisi içiyordu. Erkeklerin kadeh kaldıran, yara ve yanık izleriyle kaplı elleri ise kadınlara açıklamadıkları kendi boyun eğişlerini dile getiriyordu.

Güneş şehre dağıttığı öteberisini topladı. Bir çıkınla dağları ağır ağır tırmandı. Bacalarındaki dumanla mendil sallar gibi onu uğurlayan küçük beyaz evleri son bir kez süzdü.

Gelini odasına götürdüler. Kemikli, dirençli bedenini yumuşatan beyaz gelinliğini giydirdiler. Eline aynayı verdiler. Gelinin gözlerinde ilk olarak utangaç bir sevinç dolaştı. Tacının iri güllerine dokunma isteği duydu. Konuklara, akrabalara gösterilmeğe hazırdı. Etekleri dantelli karyolanın önünde ayakta duruyordu. Yatağa bakması kınanabilirdi. Sırtını karyola demirinin öpüşen iki kuşuna döndü.

Yeni gelen kadınlar saygıyla beton taşlıktan içeri süzüldüler. Erkekler düğünün ürkek havasını şakalarıyla hafifleterek, kaba saba elbiseleriyle onları izlediler.

Erkekler yukarı çıktı. Kadınlar yanaklarını birbirlerine üç kez yaklaştırarak, üç kez sordular:

«Nasılsın, iyi misin? Nasılsın iyi misin? Nasılsın, iyi misin?»

Yere sarı işlemeli örtü serildi. Üstüne alçak tahta sofra yerleştirildi. Kadınlar diz dize, birbirlerine gülümseyerek sofranın çevresine dizildiler. Ortadaki büyük çorba kâsesine kaşıklarını dinsel bir saygıyla daldırdılar.

Gelinin ağlama saati geldi. Gözlerini yumdu. Gül suyu kokan, ipek mendilini ağır ağır kirpiklerinin gölgesinde gezdirdi. Pencerenin ardındaki yıldızlı göğe başını yaslamış gibiydi.

Küçük şehrin ince sarhoş delikanlısı, yatağına sığmayan taşkın su soğuk gecede ayışığıyla örtündü.

Ali, yakalarında dağ çiçekleri, bu toplanmayı

bir dinlenme ve sevinme olarak gören öteki erkeklerle omuz omuza bir oyuna kalktı. Ayaklarının altında tahtalar çıtırdadı. Hep birlikte hovarda bir türküye başladılar.

Aşağıda ise kadınlar, boşalmış baklava tepsisinin karşısında ellerini açarak ve gözlerini yumup, yüzlerini yukarı doğru kaldırarak bir duayı mırıldanıyorlardı.

Gelin yorgun gölgesiyle, fenerin aydınlığında, oyundan çıkarılmış, yalnız, küskün bir çocuktu.

Fabrikanın bacası geceyi dinamitler gibi duman püskürttü.

Erkek konuklardan bazıları kadehlerinde kalan içkiyi iri, çatlak elleriyle bir yudumda tükettikten sonra bağdaş kurarak oturdukları sofra başından ellerini dilzerine vurup doğruldular. Üç günlük izne hak kazanmış damadı teker teker kucaklayıp öptüler. Kulağına kaba saba ama babacan şakalar fısıldadılar.

Artan soğuğun etkisiyle suyun uzun ince bacakları yatışmış, uğultuları ağırlaşmıştı. Hep birlikte yakalarını kaldırıp, karanlık, taşlıklı, her girintisini, çıkıntısını, duvarlarını, çukurlarını tanıdıkları dar sokaklardan geçtiler. Adımları hızlandı. Bir yandan da ağızdan ağıza eklenen kısık, çarpık ama keyifli bir türküyü mırıldandılar. Sonra, birbirlerine yaslanarak, sarılarak uyumakta olan küçük beyaz evleri geride bırakıp asfalt yola çıktılar. Apartmanların önünden geçerken türkü söylemeyi kestiler. Otelden, otelin kapalı perdelerinin ardından yabancı, karışık bir müzik taşıyor, soğukla birlikte yüzlerini ve düşüncelerini kamçılıyordu.

Şehrin dışında, yaprakları dökülmüş cılız kavak-

ların çevirdiği fabrikaya yaklaştılar. Fabrikaya mineral taşıyan teleferiğin vagonları dağlara doğru ağır ağır yol alıyordu. Kapı kalabalıktı. Işten çıkanlar uykulu, kısık gözleri, erken çökmüş fildişi renginde yüzleriyle yorgun yorgun şakalaşıyorlardı. Küme küme ayrılıp evlerine gidiyorlardı. Bazıları da düğün evine yöneliyordu.

Düğün evinde büyük çorba tenceresi yeniden ocağa yerleştirildi. Ali yeni gelen is kokulu arkadaşlarıyla yeniden kadeh tokuşturdu. Genç kızlar alınlarında ince bir sızıyla kahve cezvelerini boşaltıp boşaltıp doldurdular.

Gelin titreyen bacaklarıyla, gelin odasına bir türbeye girer gibi sessizce süzülenlerin elini öptü.

Ali kravatını çözdü. Yerdeki kilime fırlattı. Kollarını kaldırdı. Ayaklarını var gücüyle yere vurdu. Kendi erkekliğini, şenliğini kutlayarak, tek başına hep bir ağızdan söylenen bir oyun havasının eşliğinde hızlı bir oyuna başladı.

Gelinin arkasındaki pencere camında damlalar dondu.

Fincanları yıkayıp raflara yerleştiren genç kızlar da el ele, utangaç bir oyuna başladılar. Yaşlı kadınların başı oldukları yerde, geriye yaslandı, yana düştü. Oğlan anası kalaylı büyük tencerede taze ot kokan sütü ocağın üstüne yerleştirdi. Sütün buharı yüzlerine yayıldı. Genç kızlar oyunda terledi.

Ali aşağıya, kapı önüne indi. Tulumbanın buz gibi suyunu yüzüne çarptı. Bir an ayakta gözlerini yumdu. Kulakları hâlâ kendi ayaklarının çılgın vuruşlarıyla çınlıyordu. Dili ağır ve paslıydı.

Birden uzaklarda fabrikanın tok ve buyurgan bo-

rusunu duydu. İrkilerek fabrikanın koyu mavilikte seçilen uzun bacasına baktı. Dev kazanın sıcak soluğunu yüzünde duyar gibi oldu. Buz gibi soğukta gözlerinin içi yandı. Sonra bir yıkıntıyı andıran çürük dişlerle dolu ağzını açarak dağa doğru esnedi, gerindi. Gülerek dağlardan gelen yaban, çıplak, yaşama iştahı veren kokuları içine çekti. Yakasının düğmelerini çözdü. Önündeki üç günü düşündü. Güneşin ilk aydınlığı gözkapaklarının üstünde gezinebilecek, gece, yıldızlar alnının üstüne kar taneleri gibi serpilecekti.

Arkasında ayak sesleri duydu. Sabah vardiyası için evden ayrılanlardı. Onları, elleri belinde gülümseyerek uğurladı. Kendisinden sabahları işi devralan arkadaşı ona yaklaştı. Bir an aralarına sokulan mavilikte birbirlerini süzdüler. Kucaklaşmaları sert, sağlam bir kucaklaşma oldu. Kısa sürdü.

«Böyle sık sık evlenenler olsa da neşelensek!» dedi arkadaşı. Hem Ali'ye hem de arkadaki dağlara, fabrikanın bacasına baktı.

«Adamlar her gece neşeleniyor. Biz de düğünden düğüne...» diye sürdürdü. Birden omuzlarından kavradı Ali'yi, sarstı:

«Gelme ulan! Senin izni bir haftaya çıkaralım! Ben bu işe taktım. Konuşurum bizimkilerle. Hele seni işten çıkarmaya kalkışsın patron... O zaman fabrikanın altı üstüne gelir! Gel ödleklik etme! Başlatalım şu işi.»

Ali önce güleç bir şaşkınlıkla arkadaşına baktı. Sabahın kışkırtıcı kokularını yeniden içine çekti. Birden diri, taze bir sevinç bir atardamar halinde dolaştı kafasının içinde. Düşünceleri hızlandı, kabardı,

açıldı. Elini arkadaşına uzattı. Birbirlerini kavrayan bu iki elde ateşli bir karar onaylandı.

«Yengeyi hoş tut!» diye bağırdı arkadaşı taşlıklı yolda yürürken.

Ali onun arkasından yeni, taşkın bir heyecanla baktı. Onun ırmak kıyısında öteki karaltılara karıştığını gördü. Yeniden yüzünü dağlara döndü. Birden kasıklarına doğru bir kırkayak gibi yol alan isteğin tırmalayışlarını duydu.

Kapının kolunu kavradı. Durakladı, sonra birden açtı. Gelin, kıyısına saklıca iliştiği yataktan doğruldu hemen. Bu gül suyu kokulu, yanık şeker kokulu odada onu beklediğini unutmuş gibiydi. Ona ürkek ürkek baktı. Ali gülümsüyordu.

Gelin ayağının altındaki yerin kaydığını, kır çiçekleriyle kaplı bir uçurumdan ağır ağır yuvarlanır gibi olduğunu duydu. Gözlerini yumdu. Tek istediği artık kıvılcımlar halinde yanan bacaklarını bir dereye girer gibi yatağın serinliğine salıvermekti. Yorgunluk, suskunluk ve törelerin ağırlığı altında içi boşalmış, duygusu, düşüncesi sıkışıp ezilmişti. Çığlığı umulmayan bir petrol yatağı gibi bedeninden fışkırdı. Kendisi bu sesi tanımadı.

Ali omuzuyla gelinin çığlığına yüklendi. Bu geceyi toprak kokulu keskin dişli mineral parçalarından ve bir karabasan gibi hatırladığı azgın kazandan uzak geçireceği, bu dinlenişini ve başkaldırışını annesinin uzak bir köyden getirdiği, daha sesini tanımadığı bu suskun dağlı kıza borçlu olduğu için onu çılgın bir sevinçle, istekle kavrıyor, eziyordu.

«Bir haftaya çıktı izin!» diye mırıldandı kızgın, aç, tutkulu soluğuyla. «Bir hafta! Bir hafta!»

Yüzünü gelinin alev alev yanan yüzüne bastırdı. Birden bu yüzdeki ıslaklığa şaşkınlıkla baktı: Niye ağlıyordu gelin?

1974

Mehmet üç yıldan beri tutuklu. Oğlu Yunus'a ben bakıyorum. Yunus altı yaşında. İlk günler bana dalgın dalgın bakıyordu. Bakışı beni aşıyor, sonsuza akıp gidiyordu. Şimdi elinden tutuşuma, sesime, okşayışlarıma alıştı.

Yunus bacağını yastığına sarmış uyuyor. Ben yaşlanınca onun beni görmeğe geleceğini tasarlıyorum. Soracağı sorulara hazırlanıyorum. Ona yaşadığımız şu günleri anlatacağım. Olayları kavramak isteyişimde böyle bir sorumluluğun da payı var. Gazetelerden fotoğraflar, yazılar kesip dosyalara koyuyorum. Döviz kaçakçılarının, yağ, peynir, şeker stokçularının, banyo küvetinde sevgilisiyle makarna dövüşü yaparken basın toplantısı veren İtalyan makarna kralının, Hilton'da iki milyona çıkan düğünde mutluluktan tavanı kurşunlarla delik deşik eden iki neşeli fabrikatörün fotoğraflarını kestim. Baskınların, aramaların, panzerlerin, siyasî cinayetlerin fotoğraflarını da kestim.

Bu fotoğraflar, yazılar Yunus'un babasıyla ilgili düşüncelerine de ışık tutabilir. Dünyanın hangi durumunda babasından ayrılıp bana bırakıldığını bu belgelerle daha iyi kavrayabilir. Ben ona babasının, neşeli, atılgan, duygulu bir insan olduğunu söyleyebilirim. Sevgimizin kar gibi sessiz, düşüncemizin berrak olduğunu da ekleyebilirim. Üçümüzün bir bodrum katında geçirdiği son geceyi anlatırım.

Bundan beş yıl önce öğrencilere yalan söylememeği ve geçimli olmayı öğütleyen, onlara boş kutulardan, tahtalardan, kâğıtlardan kendilerine, kendi elleriyle oyuncaklar yapmalarını öğreten bir ilkokul öğretmeniydim. Akşamları eve dönünce gazete, edebiyat sanat dergisi ve roman okuyordum. Çalıştığım okula gecekondu çocukları geliyordu. Çoğunun babası kapıcı, belediyede, hastanede ya da fabrikada işçiydi. Ben de onların yaşındayken hemen hemen onlar gibiydim. Bu yüzden yaptığım iş bana uzak ve yabancı gelmiyordu. Onlara uzun ağır ev ödevleri vermekten kaçınıyordum. Böyle ödevler evinde küçük bir odası, küçük bir masası, süslü bir annesi olan çocuklara verilmeliydi. Annemle yaşıyordum ve ancak okumayı seven, toplumsal eşitsizlikleri kavrayan ilerici bir erkekle evlenebileceğimi düşünüyordum. Bu konuda annem beni pek anlayamıyordu. O yıllarda yabancı dillerden çok sayıda kitap çevriliyor ve sık sık gösteriler, yürüyüşler düzenleniyordu. Grevler, boykotlar, işgaller, toplantılar yapılıyordu. Ben de öğretmenlerin yürüyüşüne katıldım. Arkadaşlarımla kolkola yürürken heyecan, coşku ve inanç duydum. Bana bu duygulara hazırmışım gibi geldi. Çünkü kendimi bildim bileli fırsat eşitsizliğini yaşıyor ve izli-

yordum. Artık okuldan çıkınca kitabevlerine uğruyor, yeni kitaplara, dergilere ilgiyle bakıyordum, ama hangisinde neyi öğreneceğimi pek kestiremiyordum.

Bir gün yine böyle kitapların isimlerine ve fiyatlarına bakarken yeni gelen kitapları raflara yerleştiren bir erkek bana neyi aradığımı sordu. Ben de neyi öğrenmek istediğimi söyleyerek bana kendisinin bir kitap seçmesini istedim. Mehmet'i böyle tanıdım. Bana gösterdiği kitapları okudum.

Bir öğleden sonra parka götüren dik yokuşu birlikte inerken bana Amerikan Haberler Merkezi'nin önündeki olaylardan söz etti. Temiz giyimli ve neşeliydi. Parka indik. Gün kararıncaya kadar oturduk. Karısı Alman'dı. Garip merakları olan, sert ama çalışkan bir kadındı. Yunus adlı bir çocukları vardı.

Daha sonraki günlerden birinde minibüse binip şehir dışına, güzel bir açıklığa çıktık. Çimenlere uzandık. Birlikte bir hayat tasarlamaya başladık.

İşlerden çıkınca toplantılara, derneklere, dergilere, sinemaya ya da ağaçlık yerlere gidiyorduk. Açık oturumlarda o da konuşuyordu. Onu sade ve ölçülü buluyordum. Sevgimi, öğrenerek, kavrayarak besleyebileceğimi anlıyordum. Akşamları annem uyuduktan sonra sevgim bana bir başucu kitabı oluyordu. Sabahları ise çantamda masal, çocuklar için şiir ve hikâyelerle okuluma gidiyordum.

Sonra yaşamanın, düşünmenin hızı arttı. Ardından polis arabaları, tanklar, jipler, baskınlar, aramalar, tutuklamalar geldi. Sokaklarda uzun bir sessizlik ve yalnızlık oldu. Kitapçı dükkânı kapandı. Mehmet'in karısı alıp başını Almanya'ya gitti. Mehmet'i aradım bulamadım.

Bu suskunluk günlerinde zaman zaman annemle tepedeki eski değirmene doğru yürüyorduk. Annemin koluna girip her şeyi anlatıyordum. Anlattıklarım onda bir acı ve korku olarak yankılanıyordu. «Hiç mi iyi gün görmeyeceğiz?» diyordu. Ona kendimi konken oynayan kadınlardan daha mutlu duyduğumu söylüyordum.

Oturduğumuz ev üç tepe görüyordu. Birinci tepede gecekondular, ikincisinde keyifle pipolarını tüttüren yüksek yapılar vardı. Üçüncü tepe karanlıktı ve sisler içinde kayboluyordu. Geceleri orada soluk birkaç ışığı görebiliyordum. Orası cezaeviydi. Annem uyuyunca ben cama yaklaşıyor üç tepenin gerçeğini kavramaya çalışıyordum.

Mehmet'ten üç ay haber alamadım. Üç ayın sonunda, okuldan çıkarken orta yaşlı bir erkek, çocuklardan birinin babasıymış gibi bana yaklaştı. Gülümseyerek bana bir adres verdi.

Koştum ona. O an hayat avuçlarımda yanıp sönen değerli bir mineral parçasıydı.

Kapıya gelince bir an çevreme bakıp bakmamam gerektiğini düşündüm. Duyduğum sevince korku işlemedi. Bahçeden geçtim. Söğüt dalı kulağımı yaladı. Tıklattım.

«Bu Yunus mu?» diye sordum. Yunus ayakta babasının bacağına başını yaslamış beni süzdü.

O gece uzun, sade, olağan ve yüklü geçti.

Mutfağa girdik. Domates kavun kestik. Televizyonlu pastanelere dolışan kalabalıklardan, Akdeniz Oyunlarının yarattığı ilgiden sözettik. O günlerde radyolarda, televizyonlarda, gazetelerde askerlerin eski kahramanlıklarından sık sık söz ediliyordu.

Kaçakçılığı sırasında tanıdığı insanları anlattı. Anlatırken güldüğü, beni de güldürdüğü oluyordu. Sonra ben makarnayı süzerken teslim olacağını söyledi. Makarnanın buharı yüzümü kapladı.

«Ne zaman?» diye sordum. Ekmek kesiyordu.

«Yarın» dedi.

İkimiz de ekmek dilimlerine bakıyorduk. O anda ona sarılmak eski, tutucu bir davranış olurdu. Aramızdaki ilişkinin uzak, mutlu bir adacık olmasını bekleyemezdim.

Odaya döndüm. Yunus'un yanına oturdum. Ona şarkılı masal dinlemeği isteyip istemediğini sordum. Başını salladı. Sesimin o anda bendeki burukluğu nemli bir tülbent gibi örtmesini istiyordum. Mehmet sofrayı hazırladı. Çok yakın oturmuştuk. Rakı içiyorduk.

Yunus'la birlikte kalktılar. Yunus önde o arkada bir oyuna başladılar. O anda onlara bakarken bu gecenin baskı, gerilik ve vahşet toprağında yeşeren cesur bir bitki olduğunu düşündüm. Sevincimiz inandığımız görüşün bir bildirisi oluyordu. Hızlandılar. Kolları bacakları çevikleşti. Hem bir disiplinle hem de tutkuyla ve heyecanla dans ediyorlardı. Tempoyu daha çok Yunus yönetiyordu. O Yunus'a fırsat tanımaktan, onu önde görmekten hoşnuttu. Bir ara bana baktı. Aramızda ince bir dal çıtırtısını andıran bir gülümseme oldu.

Yunus başını babasının dizine koydu, uyudu.

«Yunus artık senin çocuğun olacak» dedi bana. Elini tuttum. Bu verilen bir sözdü. Geleceğin, her türlü olasılığın sevgisiyle birbirimize sarıldık. «Günaydın sabah», bana bu sözün duru güzelliğini an-

lattı. Yüzümü onun omuz çukuruna gömdüm. Yunus, ben, Mehmet üçümüz aynı yatakta uyuduk.

Üşüyerek uyandık. Gülerek Yunus'u aramıza alıp birbirimize sokulduk. Yunus'a uygun bir dille, kaçınılmaz bir yalanla durumu anlattık.

Yunus'un atkısını sardı. Elime onun eşya çantasını verdi.

Yunus'un eli avcumda, yollarda her şeye, herkese dikkatle bakıyordum. O anda kendimde hiç bir kayıtsızlığı, umutsuzluğu bağışlayamazdım. Hayatımın ana yolunu kesin bir biçimde kavramıştım. Ancak böyle koyu, derin bir çizgi hayatımı anlamlı ve onurlu kılabilirdi. Her türlü ikircikli düşünce ve duygudan arınmıştım. İnanıyordum, seviyordum.

Sabahları Yunus beni dolmuş durağına kadar geçirip bana el sallıyor. Dönüşlerimde bana sarılıyor. Pencereden bakıp birbirine binmiş üç tepeyi çizebiliyor. Birdirbir oynayan üç tepe ve üçüncü tepenin başında güzel bir fötr şapkayı andıran bir güneş...

Bir gün ona uçurtma aldım. Birlikte eve yakın düzlüğe gittik. Ona hava verdim. Uçurtmayı, Yunus'u ve akşam güneşini aynı çizgide gördüm.

Mehmet'ten mektup aldım. Sabaha karşı duyulan kuş sesinin bütün koğuşu nasıl uyandırdığından söz ediyordu. İşkenceden dönen bir arkadaşın çevresini hep birlikte sarıp türküler, marşlar söylediklerini de anlatıyordu.

Ben de ona yazdım. Hayatımızı anlattım. Zarfın içine Yunus'un yaptığı bir resmi koydum. Kollarını açmış bir insan resmi. Toprak yenileniyor, ilkyaz geldi dedim. Geçen pazar sabahı karşıki gecekondulardan birinin bahçesinde yapılan düğünden söz et-

tim. Kasketli, bol pantolonlu erkekler saatlerce omuz omza oynadılar dedim. Davul zurna sesleri geceye kadar sürdü.

Yunus için yapabileceğim en doğru şeyin ona yaşamayı sevdirmek olduğuna inanıyorum. Toprağa birlikte eğiliyoruz. Tüneller kazıp, ırmaklar yapıyoruz.

Işığı söndürüp pencereye yaklaşıyorum. İki tepeyi ayıran ince uzun toprak yol soluk birkaç ışıkla aydınlatılmış. Sabahları bu yol gecekondulardan inen erkeklerle, kadınlarla, çocuklarla doluyor. Gece ıssız. İkinci tepenin ışıkları gökyüzünde parlak, ayrı bir mahalle olarak yansıyor. Uçüncü tepedeki soluk ışıkta ise ranzalar, dünyayı dolaşan düşünceler, arkadaşlık, işkence ve sevgilim yaşıyor.

1974

Bir yaz sabahı «konforlu ve emniyetli» bir otobüs, denize uzanmış bir dal görünümünde olan kıyı şehrinden yola çıkmıştı. Yolcuların giysilerine, camlara, koltuklara nemli bir sıcaklık sinmişti. Gökyüzü lekesizdi, yüklü, kalın bir maviliği vardı. Yol kıyısındaki ağaçların yaprakları süzgün süzgün toprağa bakıyordu.

Otobüsü, saçlarını özenle arkaya tarayıp, briyantinlemiş, temiz giyimli bir şoför sürüyordu. Omzunda sırmalı apoletleri vardı. Otobüsün hostesi kendisine «Kaptan Bey» diyordu. Şoför zaman zaman güneş gözlükleriyle, aynadan, otobüsün içine bakarak saygılı bir gülümsemeyle yolcuları selâmlar gibi yapıyordu. Beyaz, tiril tiril, serin gömleği titiz ve düzenli bir şoför olduğunu kanıtlıyordu. Gergin, küfürbaz, hırslı ve kaba, ucuz otobüs şoförlerine hiç benzemiyordu. Otobüs işletmesi, iyi şoförler seçmekteydi. Bu da ona, düzenli, güvenliğe ve temizliğe önem veren, işletmenin dostu vefalı müşte-

riler kazandırmıştı. Bu yolcular uçağa binemedikleri için otobüs yolculuğuna razı olmuşlardı, ama başka otobüse binmemeğe de neredeyse yeminliydiler. Şoför kimi yolcuları artık çok iyi tanıyor, onlara molalarda falanca işlerinin nasıl sonuçlandığını, yüksek öğrenim görmekte olan çocuklarının sınav sonuçlarının ne olduğunu saygıyla soruyordu. Onlarla aynı masada oturup çay içiyor, hatta güldürücü ama «nezih» fıkralar anlatıyordu. İşletmenin yolcularıyla şoförleri arasında işte böyle yakınlıklar kuruimuştu.

Hostes işinden hoşnut görünen, sıcakkanlı bir genç kızdı. Yolcuları teker teker dolaşıp gülümseyerek selâmlıyor, ince bir yufkayı andıran yumuşacık sesiyle onlara bir istekleri olup olmadığını soruyordu. Kalçasını saran, lâcivert, mini bir eteklik giymişti. Kâküllü, omuzlarına dökülen sarı bir peruğu vardı. Perdeleri çekiyor, pencerelere asılmış ceketleri düzeltiyordu. Becerikli, eli çabuk, iyi yetişmiş bir ev kızı olduğu anlaşılıyordu. Daha çok bir uçak hostesi gibi görünüyordu. Yolcular hostese isteklerini rica ederek bildiriyorlardı. Görevini, böyle gönülden, saygıyla yapan kişiler görmek onları rahatlatıyordu. Kendilerine önem verildiğini, rahatlıklarının düşünüldüğünü, ihtiyaçlarının karşılandığını duyuyorlardı. Gülümsüyorlardı. Gülümseme bir kelebek oluyor, dudaklara konup konup uçuyordu.

İşletmenin yolcuları birbirine yaklaştıran bir özelliği vardı. Bunu nasıl sağlıyordu? Bilet fiyatlarını öteki otobüslerden yüksek tutmakla mı? «En temiz otobüs» ünüyle mi? Yolcular birbirlerine benzediklerini hemen kavrıyorlardı. Herkes yıkanmış, temiz elbiseler giymişti. Paketleri, kutuları temizdi. Birbirle-

rinin haklarına saygılı, sakin insanlardı. Kapılardan girerken, çıkarken herkes birbirine yol veriyordu. Yerlerini alınca birbirleriyle ilgileniyorlar, daha sonra, otobüs şehir dışına çıkınca birbirlerine üstü kapalı özel sorular da soruyorlardı. Birbirlerinin işini, aile hayatını da az çok öğrenmiş oluyorlardı. Ağızlarından sık sık melodili evetler dökülüyordu. «Evet» diyorlardı, başlarını sallayarak : «Evet... evet, evet». Birbirlerine hak veriyorlardı «Çok haklısınız», «haklısınız tabiî». İyi dileklerde bulunuyorlardı : «Hayırlısı olsun». «Hayırlısı efendim, hayırlısı.»

Otobüsün içini saygılı, sıcak mırıltılar kaplıyordu. Hostes kolonya dağıtıyordu. Bir elinde bir mendil tutarak yolcuların temiz elbiselerine kolonyanın damlamasını önlüyordu. Yumuşak, beyaz avuçlar hafifçe açılıyordu. Eller kolonyayla ovuluyordu.

Yolcular birbirleriyle ilgili ilk bilgileri edindikten sonra bir süre susuyorlar, yüzlere hemen bir dalgınlık ve yalnızlık çöküyordu. Yollara, ekinlere, yol üstündeki küçük köylere bakıyorlardı. O anda belki şehirlerin yorgunluğunu üzerlerinden atmak için, soğuk kuyuları, serin gölgelikleri olan, sade, gürültüsüz, ıkel ama onlara göre mutluluk dolu bir köy evinde bir süre kalıp dinlenmenin pek güzel olacağını düşünüyorlardı. Kendilerini yorgun duyuyorlardı. Düşünülecek çok şeyleri vardı. Ev telâşları, tatil telâşları, çocukların bitmez tükenmez istekleri, hayat pahalılığı, hazırlıklar... Hayatları hazırlanmakla geçiyordu. Bayrama hazırlanmak, misafirliğe hazırlanmak, okullara, işlere, yolculuklara hazırlanmak... Otobüs yolcularının onurlu, sır vermemeğe çalışan

gülümsemelerinin gerisinde çoğu zaman böyle bir yorgunluk ve yakınma gizliydi.

Şoför tek düze bir dikkatle sürüyordu. Öteki sürücüler gibi yarışma, hızlanma gibi aşırılıklardan uzaktı. Yanından fırtına gibi geçen beyaz Mersedes arabaya hoşgörüyle baktı. Böyle bir arabanın otobüsü geride bırakması, küçümsemesi doğaldı.

Beyaz arabanın sürücüsü, orta yaşlı, geniş sırtlı, güçlü kuvvetli görünen bir adamdı. Yanındaki sarı saçlı kadın keyifliydi. Sigarasını tüttürüyor, erkeğe yan yan bakarak kahkahalar atıyordu. Ege kıyılarına dinlenmeğe gelmiş olmalıydılar. Güneş ışınları altında pırıl pırıl beyaz araba iki yanı bağlarla çevrili ıssız asfaltı aşırı bir özgürlükle kullanarak, uçar gibi, neşeli bir şarkı söyler gibi ilerliyordu.

Otobüsün şoförü de hızını arttırdı. Yolcular öndeki arabanın hızına imrenebilirlerdi. Şoför arabayla arayı fazla açmamak için, biraz da onların mutlu, neşeli görünümlerini izleyebilmek için hızlanıyordu. Yolcular da ilgileniyordu bu neşeli çiftle. Onların dinlenmeleri, tatilleri kendilerininkinden başkaydı. Bir pansiyonda, eksiklerle dolu otellerde, gürültülü, düzensiz kamplarda tatil geçirmezlerdi. İhtiyaçlarının yarım yamalak karşılanmasına da dayanamazlardı. Suyun kesilmesi, ya da en küçük bir kötü koku onları büyük bir telâşa düşürürdü. Restoranlarda masaya hardalın getirilmemiş olması onların bu restorana karşı duydukları güvenin yok olmasına yeterdi. Her yerde temizlik, disiplin, saygı ve düzen ararlardı. İşlerinde de, tatillerinde de...

Şoför ve otobüs yolcuları beyaz arabayı saygıyla ve imrenmeyle izlerken birden acı bir şaşkınlık çığ-

lığıyla yerlerinden fırladılar. Önlerindeki koltuk arkalıklarına tutunarak, başlarını sağa sola, öne doğru uzatarak beyaz arabanın üstünlüğünü zedeleyen olayı görmeğe çalıştılar

Yola sanki birden bir dalda vurulan iri bir kuş düşmüştü. Güneş ışınlarının pırıl pırıl yanıp söndüğü asfalt yolun üstünde şimdi bir leke vardı. Beyaz araba kısa bir çığlık attı, az ötede durdu.

Otobüsün içi de çığlık dalgalarıyla alabora oldu. Otobüs de durdu.

Beyaz arabanın kapıları hızla açılıp kapandı. İri yapılı erkekle, sarışın kadın yolun ortasında çevresi kanla işlenen, küçük gövdeye doğru koştular Kadının ipekli giysisinin etekleri sıyrılıyor, topuklu pabuçlu küçük ayakları alışmadığı bir telâşla tökezleyecek gibi oluyordu. Erkeğin arkaya doğru taranmış ince, seyrek saçları dağılmış, kulağının gerisinde dikilmişti. Bu bile bütün düzeninin bir anda alt üst olduğunu göstermeğe yetiyordu. Kadınsa hem koşuyor, hem de bu acıklı görüntüye yaklaşmaktan, ona inanmaktan korkuyormuş gibi görünüyordu.

Erkek dar pantolonu, taşmış göbeğiyle yerdeki uzun donlu çocuğa doğru eğildi. Hemen tombul elini alnına götürdü.

Otobüs şoförü de yerinden kalktı. Yanındaki kapıyı açıp çıkacakken eli kapıda durdu. Karşıdaki ağaçların arasından birden kasketli, yemenili, esmer bir kalabalığın asfalta döküldüğünü gördü. Otları ezerek, hendekten atlayarak, ellerinde çapalarla koşuyorlardı.

Ölü çocuğun başında diz çökmüş erkekle, ölüye daha çok yaklaşamayan, az ilerde hıçkırdığı an-

laşılan sarışın kadın birden arkalarına dönüp uğuldayan kalabalığı gördüler. Kadın hıçkırmayı bırakıp erkeğe doğru koştu, koluna yapıştı. Erkek hızla bir kalabalığa, az ilerdeki arabasına, bir de dönüp otobüse baktı. Kadını elinden çekerek arabasına doğru koşmaya başladı. Kalabalık da arabaya yaklaşıyordu. Daha önce yetişeceklerdi onlar. Erkek birden bunu anlamış olmalıydı. Durdu. Kadın tepinen bir kız çocuğu gibi ona ağlayarak bir şeyler söylüyordu. Bir an birbirlerine şaşkın şaşkın baktılar. Sonra düzensiz, kararsız devinen iri gövdeleriyle otobüse doğru el ele koşmaya başladılar. Erkek tombul eliyle, otobüse «bekle» işareti veriyordu. Şu anda oyun bozan, kovalanan, gürbüz, hantal bir çocuğa benziyordu.

Kalabalık bir an arabanın başında toplandı. Arabayı hırsla, küfürlerle tekmeledikleri, camlarını kırdıkları görüldü. Kadınlar yerdeki çocuk ölüsünün başına toplandı. Çömelerek, çiçekli yazmalarla örtülü başlarını birleştirdiler. Ölünün üstünde şimdi alacalı küçük bir bahçe oluşmuş gibiydi. Erkekler arabanın yanından ayrılıp kaçmakta olan kadınla erkeğin ardına düştüler.

Otobüs yolcuları hâlâ ayakta, birbirlerine sokulmuş, bir yandan otobüs şoförüne, bir yandan da otobüse yaklaşan kadınla erkeğe bakıyorlardı. Az önce kendilerine çok pahalı kusursuz bir kumaş gibi görünen mutlu görünüm şimdi yırtılmıştı. Kumaşın parçaları rasgele uçuşmaktaydı. Beyaz araba birden eskiyivermiş, rengi atmış, değersiz bir parçaya dönmüştü. Şu anda kendilerine doğru koşan iki insan da bu kumaşın rüzgârda uçuşan, erimiş, yıpranmış bir başka parçasıydı.

Otobüs şoförü otobüsü kendisine sığınmak isteyen kadınla erkeğe doğru sürdü. Bir yandan da yaklaşmakta olan terli, gergin, yanık tenli yüzlere bakıyor, korkusunu gizlemeğe çalışıyordu. Gelenler aralarında bağrışarak, birbirlerine seslenerek koşuyorlardı.

Erkek, yanında yavaşlayan otobüsün kapı koluna yapıştı. Basamaklara sıçradı. Konuşamayan, elleri titreyen, bedeninin her yanı ayrı ayrı sarsılan, dolgun kadını içeriye çekti. Erkek otobüsün kapısını hızla kapadıktan sonra hemen şoföre doğru soluk soluğa sokularak, gergin elleriyle onu omuzlarından kavradı «Sür allahaşkına şoför efendi» dedi. İyice yaklaşmış olan kalabalığa baktı. Birden şoförün önüne atılarak direksiyona abandı. Ayağıyla gaza basmaya çalıştı. Şoför bir yaralıya, bir hastaya davranır gibi davrandı ona. Kollarından tuttu, nazikçe geriye itti. Otobüsün içindekiler bir an sessiz bir korkuyla karşıya baktılar. Kalabalığın arkasında başına bir mendil, mendilin üstüne de bir kasket yerleştirmiş genç bir erkek, yüzünde katılaşmış tok ve sessiz bir öfkeyle, çizgili bir peştemala sarılmış küçük ölüyü taşıyarak geliyordu. «Sür!» diye yineledi adam. «Gidip adalete teslim olacağım. Bunlara bir şey anlatamazsın, sür şoför bey kardeşim!» Elleri öne doğru gerilmiş olarak yolculara döndü: «Dinlemez bunlar! Bunlar parça parça eder insanı. Cezamı çekeceğim. Görünmez kaza!» Ellerini birbirine kenetleyerek yalvardı: «Sür canım kardeşim!» Yolcular da hep bir ağızdan: «Sür! Sür!» diye bağırdılar. Şoför vitesi çekti. Kalabalık otobüsün harekete hazırlandığını sezdi. Erkekler, ince sert bedenleriyle birden otobüse doğ-

ru atıldılar. Kollarıyla, göğüsleriyle abandılar. Şoför onları basıp geçmekle korkutmak istedi. Ama onların inadını ve akrarlılığını hemen sezdi.

Otobüsün içini birden kadın çığlıkları ve haykırışlar doldurdu. Yolcular gelenlerin otobüsü kollarıyla kaldırıp yuvarlayacağını düşündü. O anda koltukların arasındaki dar aralığa çömelmiş, birbirlerine sokularak ağlaşmakta olan, iri gövdeleri birden içleri rasgele doldurulmuş çuvalları andıran kadınla erkeğe baktılar. Acınacak halleri vardı. Ama bu kadar insanı birden tehlikeye atmaya hakları var mıydı? Bencillikti bu. Hiç değilse çıkıp, dışardakilere adalete teslim olacaklarını söylesinlerdi. Özür dilesinler, yalvarsınlar, para verip onları yatıştırsınlardı.

Niye böyle bütün güçlerini yitirip zavallı ve onursuz olmuşlardı? Yolcular kendi aralarında bağırarak tartışmaya başladılar. Düşünce ayrılıkları doğmuştu. Bir bölüğüne göre bu iki savunmasız, bir raslantının kurbanı iki insanı gözü dönmüş, bilgisiz bir yığına teslim etmek insanlığa sığmazdı. Ötekilere göre ise kendileri masumdu ve bir tehlikeyle karşı karşıya kalmayı hak etmemişlerdi. Onlar az önce mutluluktan, rahatlıktan başları dönmüş çılgınca sürüyorlardı. Tedbirli değildiler Küçük çıplak ayaklarından kanlar sızan çocuk ölüsüne yaşlı gözlerle baktılar. Dışardakilerden çok korkuyorlardı. «Şunlarla konuş şoför efendi, suçluları adalete teslim edeceğini söyle!» diye bağırdı yolculardan biri. Şoför bunu uygun buldu. Yanındaki camdan başını çıkardı. «Efendiler, suçlular cezalarını çekecekler! Onları kendi ellerimle adalete teslim edeceğim! Bu kadar günahsız insanın ne suçu var? Bırakın gidelim!» diye bağırdı. Di-

şardaki kalabalıktan önce karmakarışık sesler, uğultular yükseldi. Sonra heyecandan kekeleyen ama saçma taneleri gibi yer yer patlayan sert bir ses gürültüleri bastırdı: «Bunlara kanunun da hükmü yoktur. Geçen yıl gitti bizden bir başka çocuk. Para yedirir bunlar. Cüzdanları vardır, vicdanları yoktur. Onları indir, sen yolcularınla sür git hadi.»

Erkeğe sokulmuş, gözyaşları içinde boğulan kadın çılgın gibi bağırdı birden: «İnsaniyet namına kurtarın! Parçalar bunlar! Doğrar bunlar!» Erkek birden buruşmuş, mutsuz, yalvaran yüzüyle yolculara baktı. Yolcular sonunda birlik olup düşündüler ve kendileriyle birlikte, kendilerine sığınmış bu iki çaresiz insanı da kurtarmaya karar verdiler.

Şoför de bu kararı çok uygun buldu. Göz göre göre iki insanı tehlikeyle karşı karşıya bırakmak kendi meslek sorumluluğu ve erkeklik cesaretiyle bağdaşmayacak bir şeydi. Karşısındaki kalabalığı inandırmanın olanaksızlığını anlayıp yanındaki camı kapadı. Karşıya bakarak mırıldandı: «Lâf anlatılmaz.» Vitesi tuttu, bütün dikkatini toplayarak beklemeye koyuldu.

Hostes şimdi, bir koltuğa oturtulmuş, başını iki yana sallayarak hıçkıran, fenalık geçiren kadının bileklerini kolonyayla ovmaya çalışıyordu. Ağzı büzülmüş, yüzü birden küskün ve ağlamaklı olmuştu. Mesleğinin ne umulmadık tehlikelerle dolu olduğunu ilk kez düşünüyor gibiydi. Dışardaki kötü giyimli kaba insanlardan çok korkuyordu. Şoförü ise koruyucu bir baba gibi görüyordu. İşletmede bilet satışı işinde çalışmak çok daha iyiydi. Yollar, tarlalar, köyler bu «medeniyet görmemiş» geri insanlarla doluydu. Kur-

tulurlarsa herkese anlatacaktı bunu. Gazetelerde anlatılan hunharca cinayetleri hep bunlar işliyordu. En iyisi temiz bir büroda çalışmaktı. Hosteslik dıştan görüldüğü kadar zevkli değildi.

Dışardakiler birlik içindeydiler. Otobüsün önünden ayrılmıyorlardı. Kadınlarla çocuklar taş taşıyıp otobüsün önüne yığmaya başlamışlardı.

Otobüsün içindekiler kafa kafaya verip kurtuluş yollarını aramaya koyuldular. İri gövdeli erkek çevresinde oluşan dayanışmadan güç alarak az önceki zavallılığını üstünden atmaya başlamıştı. Sesini toklaştırdı: «Görünmez kaza, diyordu. Sizleri de çok müşkül duruma soktum. Kanun karşısında boynumuz kıldan ince. Tazminat da öderim. Çok müteessirim. Birlik olursak bize bir şey yapamazlar.»

«İlk geçen taşıta durumu bildirebilsek de polis yetişse» diyordu biri.

«Bunlara bir oyun oynamalı» diyordu bir başkası.

Birden gök üstlerine yıkılıyor, yer sarsılıyor, ağaçlar devriliyor gibi oldu. Otobüsün ön camına atılan ilk taşla yolcular keskin çığlıklar attılar. Herkes kollarıyla yüzünü örtüp iki büklüm oldu. Cam kar rengini aldı, ama dağılmadı. Tam o sırada cam kırıklarının kendilerine sıçramasından korkan dışardakiler yanlara sıçramışlardı. Şoför birden toparlandı. En uygun anı yakaladı. Sürdü birden.

Yolcular kollarını kaldırarak tepinerek bağırıyorlardı:

«Sür! Sür! Şoför şoför çok yaşa, aslan şoför!»

Sürdü şoför. Kendini bir savaş komutanı gibi duyuyordu. Dışardakiler bir an şaşkına döndüler. Önce

kalakaldılar. Sonra ellerindeki taşları rasgele savurmaya başladılar.

Beyaz arabanın sahipleri gözyaşları içinde birbirlerine sarıldılar.

Bir kadın yolcunun «verilmiş sadakalarımız varmış» sözünü öteki yolculardan çoğu başlarını yorgun yorgun sallayarak onayladı.

Şoför yanındaki aynadan sinirli ibr gülümsemeyle, arkada bıraktığı dağınık ırgatlara baktı. Hâlâ koşuyorlardı. Artık seçilemeyen taşları fırlatıyorlar, ellerindeki kazmaları sallıyorlardı. Koşuyorlardı hâlâ.

1975

«Ah ben hayatımda hiç gülmedim. Beni mahveden annem. Ben daha şuncacık çocukken, babam bize iki katlı eski evi bırakmış, kendisi çarpmış kapıyı, çekmiş gitmiş. Bir daha da bizi arayıp sormamış. Annem sürgüne gönderilmiş bir paşanın kızı. Hep pencerenin önünde oturur, somurtur, karşı evlere bakar dururdu. Ben de sokaklarda erkek çocuklarıyla çekişir, kızları eteklerinden tutup savururdum. Bir gün hiç unutmam, şişko Ali'nin rüzgâr gülünü kaptığım gibi eve doğru koşmaya başladım. Koştukça pır pır dönüyordu rüzgâr gülü. Başımı arkaya çevirip kahkahalarla gülüyordum. Şişko bana yetişemiyordu. Birden boğazını yırtarcasına «Ananın...» diye bağırmaya başladı. Eve varınca kapıda durup ardıma fırlattım rüzgâr gülünü. İçeri girdim. Annem pencereden olanları görmüş. «Gel» dedi. Gittim. Kulağıma asıldı. Kelebek gibi yumuşacık kulağım elinde kaldı sandım. «Bir daha erkeklerle oynadığını görürsem..» dedi.

Ah, annem beni kıskıvrak bağladı. Romatizmaları da vardı. «Süpür ortalığı, yıka bulaşığı...» Yatılı okuyayım diye can attım. Yatılılar topluca gezilere, sinemalara giderlerdi. Okudum da sanki ne oldu? Öğretmenlik ömür törpüsü. Yeni mezundum. Bir havacı beni beğendi. Bahçeye bir mektup attı. «Kızkardeşlerimi evlendirdim, sıra bana geldi,» diye yazıyordu. Yakınları hep gurbette olduğundan evin önünden geçmiş, geçmiş... Bizim ev de ne kadar sessizmiş. Bacadan dumanlar çıkıyormuş. Darı patlatıyoruz diye düşünmüş, ama ışıklar erken sönmüş. Sokaklardaki ciddiyetimi pek beğenmiş. Bakışlarım çok hülyalı, ummanlar kadar derinmiş.

Otobüste karşılaştık. Biletimi aldı. Ben: «Hayır, dedim, ne hakla biletimi alırsınız?»

Annem: «Bir kız beyaz patiskadır. En ufak bir leke hemen göze çarpar» diyordu. Ben de annemin sözünden çıkamıyordum. Sözünden çıkarsam başıma çok kötü bir şey gelir gibi geliyordu bana.

Sinemaya çok az giderdim. İnsan arkadaşsız sinemaya gidemiyor. Peki ama niye hiç arkadaşım olmuyordu? Kime ne kötülüğüm dokundu? Vapurda bir kızın elini erkeğin avcuna bıraktığını görünce içim daralırdı. Bir de parmaklarındaki alyansı sık sık çenelerine götüren kızlara çok içerlerdim. Bu da kötülükse... Havacının mektubunun ardından yıllar geçti. Bir daha da otobüste bana sormadan biletimi alan olmadı.

O mektup da aldığım tek erkek mektubu oldu. Başka mektuplar da alırım nasıl olsa diye yırtmıştım. O mektubu bari saklasaymışım! Bir de bir tarih öğretmeni, işbilgisi öğretmeninin aracılığıyla ağ-

zımı aradı. «Ama annesiyle oturmamak şartıyla» diyordu. Annemi kime bırakabilirdim? Kadının hayatı bana bağlıydı. Bunun için de: «Dur daha, diyordu, doktor, mühendis karşına neler çıkar... Apartıman gibi mesleğin...»

Cumartesileri hiç sevmezdim. Şiirler de yazdım. «Deniz deniz beni kollarına al...» Deniz olmasaydı acaba neyle avunurdum? Deniz, mehtap... Bir de bol bol radyo dinlerdim. Hanende Saniye Hanım'ın söylediği şarkıları hep öğrendim. Roman da okurdum, romantiktim.

Öğrencilerin anneleri beni sevmezdi. Onlara sorarsan evde kalmış öğretmenler kötüdür, notları da kıttır. Sen ne kadar iyi olursan ol. Doğrusu ben çalışkan, terbiyeli öğrencilerimin hakkını yemezdim. Ama şuncacık kızların pudra sürmelerine pek tabiî öfkelenirdim. «Git bakayım yüzünü yıka» derdim. Kıvırtarak önümden geçerlerdi.

İşte gençliğim böyle geçti. Annem de ben de ikimiz de bedbaht olduk. Doğrusunu istersen anneme nefret ettim. Herkesten nefret ettim. Okul müdürlerinden tut da doktorlara kadar, garsonlardan, nişanlılardan, şoförlerden, sporculardan, evde kalmış kızlardan, evli kadınlardan, politikacılardan, softalardan. Çünkü kimse beni anlayamadı. Ahh! Bir seferinde, gazinoda saksafon dinliyordum rüyamda. Fıskiyeye bakıyordum,

Bir de kendimi ormanda gördüm. Tek başınaydım. Çok korkuyordum. Yolumu bulamıyordum. «Allahım sen yarattın, sen koru» diye mırıldanıyordum. Annemin öğrettiği duaları da hepten unutmamış mıyım? Birden yanımda uysal uysal yürüyen bir köpek

belirdi. Tonton bir köpek. Tanrı tarafından, diye düşündüm. Sonra her yer karardı. Sağanak başladı. Köpek ıslandıkça değişti. Boyu uzadı. Nasıl anlatayım, kuyruğu da şey oldu. Ben korkup kaçmaya başladım. Kulağımın dibinde alev gibi soluğunu duydum. Bir de şu söz korkunç: «Sevgilim...» Ah nasıl ağladım. Köpeğin kulaklarını çektim. Üstümüze kozalaklar yağmaya başladı. Her yanım acıdı. Şimşekler çaktı. Ben de birden akıl almaz bir kahkaha attım. Kahkaham ormanda yankılandı. Hayatımın belki tek kahkahası, rüyamda... Sonra sokakta her köpek görüşümde dilim kurudu.

Annem kötü, çok nankör. Acaba ben de kötü müyüm? Fakat şunu anladım ki insanlar kendi dertleriyle başbaşa kalınca kötü oluyorlar. «Herkes kendi başını kurtarsın» diyorlar. Olur mu? Ben şahsen bu fikirde değilim. İnsanlar birbirlerinin derdine ortak olmalı. Ama hayat zorlaştıkça insanlar daha bencil oluyorlar. Ben güzel ayakkabılara çok düşkünümdür. Annem bunu bile çekemez. Her yeni ayakkabıda kavga. Bazen ikimiz de öylesine köpürüyoruz ki, sesimizden pencereler zangır zangır titriyor. O bana «nankör» diye bağırıyor ben de ona: «Sus be, başımın belâsı, zebani sus» diyorum. Sonra sayıyorum: «Elâlem sinemalara, tiyatrolara gidiyor, elâlem çoluk çocuğa karıştı, elâlemin bankada parası var, elâlemin anasının dul maaşı, emeklilik maaşı var, elâlemin anası melek gibi.» İşte o zaman tükürüyor bana, sonra çenesi titriyor, eteğinin ucuyla gözlerini siliyor. Ben susuyorum. Odama çekiliyorum. Radyoyu açıyorum. Kuru üzüm varsa yiyorum, ruj sürüyorum, eski Yelpaze, Hayat ciltlerine yeniden bakıyorum. Boğazımdaki dü-

ğüm böylece yavaş yavaş çözülüyor, damağımdaki sızı ise uyuyuncaya kadar sürüyor. İşte yine böyle bir kavganın sonunda annemi rüyamda gördüm. Büyük bir cami, ıssız, serin. Papuçlarımı çıkarmış, yeşil halıların üstünde ağır ağır mihraba doğru yürüyordum. Tazecik bir genç kız gibi masum ve hafiftim. Her yerde Tanrı'nın kollarını görür gibi oluyordum, pazulu, upuzun. Rüyalarımda ancak mutlu olmuşumdur. İşte yine öyle. Bu kolların sıcaklığını duyuyordum. Okşandıkça inceliyordum. Saçlarım da yumuşuyor, uzuyordu. Birden mihraptan uzun iki saç örgüsü gördüm. Aşağıya sarkmışlardı. Bu saçları tanıdım. Uçları siyah ayakkabı bağıyla bağlanmıştı: annemin saç örgüleri... Ürkmüştüm. Korkunç bir manzarayla karşı karşıya kaldım. Mihrapta bir imam, sarıklı, annemi dizine yatırmıştı ve ağzına havagazı hortumunu dayamıştı. Allahım nasıl korktum. Birden irileştim, sertleştim, imamın üstüne atıldım. «Bırak annemi, sen imam mısın yoksa katil mi?» diye bağırıyordum. Kurtardım annemi. Uyandığımda sabahın üçüydü. Topuklarım yanıyordu. Üstümden örtüyü attım, kalktım, yalınayak annemin odasına gittim. Ayışığında yüzü kaya gibiydi. Çok yalnızdı. Beni de kendisine bağlamıştı. Onsuz ne yapardım? Artık yalnız yaşayamazdım, genç değildim. Saçlarım dökülmüştü. Annem ölürse benimle kalması için çöpçüyü mü çağıracaktım, manavı mı, kapıcıyı mı? Annemin açıkta kalan kupkuru eğri, sakat ayaklarını örttüm. İstedim uyansın ve bir defacık benim onu sevdiğimi düşünsün. Ayışığında birbirimize gülümseyelim, yatağının dibine diz çökeyim. «Anne» diyeyim, «çok korktum, yeni bir gecelik ister misin? Söyle allahaşkına anne-

ciğim ne istersin? Sana yarın ne alayım?» Uyanmadı. Ben de uyandırmaktan korktum. Bol bol su içtim. Ürkerek yatağıma girdim. Kollarım, her yanım üşüdü. Artık gözyaşlarımı da salıverdim. İlk olarak şefkate çok ihtiyacım vardı. Altı ay sonra kırkıma basacaktım.

Derslere geç girmemişimdir. Not cetvellerini hep zamanında teslim etmişimdir. Öğrencilerimize kahraman, şerefli, çalışkan bir milletin çocukları olduklarını ve atalarımıza lâyık olmaları gerektiğini hep aşıladım. Sınavlarda en çok Osmanlı Rus münasebetlerini, İstanbul'un fethini, Lâle devrini ve Atatürk'ün Samsun'a ayak basışını sorardım. Takdirname verdiler. Doğrusu görevine benim kadar düşkün öğretmen azdır. Politikayla hiç ilgilenmedim. Sınıflarda politika yapan öğretmenlere çok kızarım. Öğretmenlerin politikayla uğraşmalarını hiç doğru bulmam. Ne yazık ki öğretmen derneklerinde de politika yapılıyor. Bu yüzden hiç birine girmedim. Güler yüzlü değilimdir, doğru. Notum da kıttır, ama hep bunlar daha iyi çalışsınlar diye. Yaşamanın sandıkları kadar kolay olmadığını anlamaları gerekir. Ah ne havailer! Düşmanlıklar da son zamanlarda niye böyle arttı, anlamıyorum. Öğrenciyle öğretmen düşman, annelerle kızlar düşman, meslektaşlar düşman, gençler birbirine düşman. Ne oldu bu millete?

Benim için arkadaşlarım veda gecesi düzenlediler. Kuru pasta, limonata hazırlamışlar. Ben de aldım bir lâme pabuç. Annem bu defa sesini çıkarmadı, hayatımın tek töreni tabiî. Öğretmenler odasında Atatürk'ün portresinin yanına benim resmimi asmışlar. Bu kadar ilgiyi göstermek için niye son günümü bek-

lediler anlamadım. Ben girince ayağa kalkarak alkışladılar. Sanki nişanlanıyorum. «Konuş» dediler, «bir veda konuşması yapmalısın. Göreve yeni başlayanlara öğütlerin nedir?» Ayağa kalktığımda bacaklarım titriyordu, dudaklarım titriyordu. Meslektaşlarım bütün öğrencilerden daha saygılı elleri çenelerinde bekliyorlardı. Beni alaya almayacaklarına inandım ve bir şeyler söylemek için bunun son fırsatım olduğunu düşündüm. Şöyle konuştum:

«Pek sevgili, saygıdeğer arkadaşlarım: Ne kadar duygulandığımı tahmin edemezsiniz. Mutluyum, beni ne kadar sevdiğinizi anlamış bulunuyorum. Üzgünüm artık bu sıcacık irfan yuvasından ayrılıyorum. Bu görevde otuz yılını geçirmiş bir meslektaşınız olarak sizlere bazı naçizane öğütlerim olacak: Gençler hayatınızı iyi planlayın! Son pişmanlıklar hiç bir zaman para etmez. Genç enerjik arkadaşlarım! Birbirinizin derdine ortak olun. Bu cennet gibi vatanı elbirliğiyle kalkındırın. Evet ben inanıyorum ki bu memleketi vazifesini iyi yapan öğretmenler kalkındıracaklardır. Büyük Atatürk de öyle söylememiş miydi?

Sevgili arkadaşlarım, ben eskiden şiir okumayı çok severdim. Kendimi övmek gibi olmasın ama şiir de yazardım. Hatta Yelpaze dergisinde, yaşıtlarım belki rastlamışlardır, iki şiirim yayınlanmıştı. Yıllar var ki hiç şiir yazmadım. Yalnız ve yalnız işimi düşündüm. Bir de tabiî insanın kendi özel meseleleri de oluyor. Şimdi işimin bıraktığı boşluğu yine şiirle doldurmayı düşünüyorum. Hepinizi sonsuz sevgiyle selâmlarım.»

Alkışladılar. Yalnız bir stajyer kızın alaylı bir gü-

lümsemeyle beni süzdüğünü gördüm. Çok kızdım. Ben yanlış şeyler mi söylemiştim ki bana öyle bakıyordu?

Bana verilen armağanla eve dönerken hâlâ o genç kızın alaylı gülümsemesini düşünüyordum. Annemin pencereye dayanmış yüzünü gördüm. Acısı artık ne azalıyordu, ne de çoğalıyordu. Göz göze geldik. Birden soluk bir çizgi gibi duran dudaklarının kurumuş yüzünde yayıldığını fark ettim. Anneciğim gülümsüyordu. Yoksa o da meslekdaşlarım gibi beni sevdiğini göstermek için emekliliğimi mi bekledi diye düşündüm. Ama yine de annemin gülümseyişine kanmadım, çünkü gözleri elime maşa vurduğu günlerdeki gibiydi. İşte o an emekliliğimin ne demek olduğunu anladım. Tamamiyle annemin olacaktım.

Şimdi ben bol bol vitrinlere bakıyorum. Artık param da var. Yıllarca emek vermişim, nice nice vatan evlâdı yetiştirmişim. Sonunda insanın eline bir miktar para geçiyor. Emeklilik ikramiyemi bankaya yatırdım, ama bin beşyüz lirayı koydum cebe, doğru çarşıya. Bizde kumaşçılık da çok ilerledi, insanın göğsü kabarıyor. Şu yeşil takımı yeni diktirdim. Bir de peruk aldım. Bana sarı saç çok gidiyormuş da haberim yokmuş. Görenler: «Emeklilik yaramış sana» diyorlar. Annem ise «rakkaselere benzemişsin» diyor. Ben de «şimdi herkes böyle» diyorum.

Kimi zaman gün geçmek bilmiyor. Öğle uykusuna yatıyorum. Bol bol plak aldım, onları dinliyorum. Şunu da anladım ki insan ancak gençken şair olabiliyor. Geceleri uğraşıyorum, uğraşıyorum, kafiyeleri bir türlü tutturamıyorum. Oysa mum ışığında

yazıyorum, denize, yıldızlara bakıyorum, ama nerdee, bir kere içimdeki o ateş sönmüş.

Bizim mahallenin de bir manavı var. Meyveleri fileye yerleştirmek için eğildiğimde gözlerini yiyecekmiş gibi yakamdan içeri diktiğini görüyordum. Bir gün ona haddini bildireceğim, kendini ne sanıyor? Herhalde ona kalmadım, istesem, ama artık, geçmiş...

İşte böyle her gün cocuk parkına geliyorum. Çocuklardan çok annelerine bakıyorum. Yoruluyorlar, patik örüyorlar. Aman terledi, aman üşüdü, aman düşecek! Ben yalnız otururken hemen gelip yanıma oturuverirler. Ben öyle orda burda rastladıklarımla hemen konuşup ahbap olmayı sevmem, onlar buna bayılıyorlar. Bazen keşki bir oğlum olsaydı diyorum. Şimdi param da var Fransız Lisesinde okuturdum. Varsın saçlarını uzatsın, kolye taksın, gezsin tozsun, ama milliyetçi olsun doğrusu! Dış cereyanlara kendini kaptırmasın.

Hayvanat bahçesine gitmeyi de hiç mi hiç sevmiyorum. O heybetli aslanların kafeslerin ardından bakışı bana çok dokunuyor. O an insanları çok zalim buluyorum.

Karar verdim günümü gün edeceğim. Annemin hayatı bana zindan etmesine artık izin vermeyeceğim. Geçen gün vitrin dolaşmaktan yorgun dönüyordum. Hava kül rengiydi. Artık peruğumun bana yakışmadığını, kızıl renkli bir peruk almam gerektiğini düşünerek yürüyordum. Memurlar dağılmıştı. Yorgun insanlar çirkin görünüyor.. İşte bu keyifsiz kalabalığın ortasında, bu bulutlu havada ağlamak istiyordum. Eve dönünce anneme bağıracaktım. Birden bir camekânda büyük boy resimler gördüm. Resimlerden

biri ormanda bir şatoyu gösteriyordu. Şatonun çevresinde glayöller vardı. Basamaklarında ise elinde yelpazesi gülen bir kadın iniyordu. Öteki resimde bir kumsal, deniz, batan güneş ve saçları boynuna dolanan peri gibi bir kız. Bir başka resimde bir gazino. Şapkalı kadınlarla erkekler bira içmekteler. Durdum, bu resimlere uzun uzun baktım. Birden açık bir kapıdan kır saçlı, temiz giyimli, yeşil gözlü bir beyefendi çıktı. Nazik bir şekilde bana sokuldu: «Hanfendi bir Avrupa seyahati mi arzu ediyorlar acaba?» diye sordu. Kalbimin nasıl güm güm attığını, saç diplerime kadar her yanımın nasıl ateş gibi olduğunu anlatamam. Bu defa resimlere değil aynada kendime baktım. Felâket. Peruğum sağ kulağımı gösterecek biçimde kaymıştı. O kibar beyefendi yakınımdaydı ve cevabımı bekliyordu. Başımı çevirmeden ama onu hiç kırmamaya çalışarak: «Hayır teşekkür ederim, yalnızca resimlere bakıyorum» dedim. O şiir okur gibir hülyalı bir sesle «Bu cennet gibi yerleri görme fırsatını kaçırmamanızı tavsiye ederim. Fiyatlarımız çok uygundur. Sizin gibi nezih insanlarla yolculuk edeceksiniz» dedi. Ben de onun gibi kısık bir sesle, ve önüme bakarak: Sağolun beyefendi, **ama imkânsız**» dedim. Sert bir dönüş yapmamaya çalışarak başımı ağır ağır öbür yana çevirip yürüdüm. Onun bir süre, nefti gözleriyle arkamdan baktığını anladım. Gittim gittim, o duygulu, kadın ruhundan anlayan sesi kulaklarımda çınlıyor gibiydi. Bir pastanenin tuvaletine girdim. Açıkta kalmış kulağımı örttüm. Kâkülümü düzelttim. Elmacık kemiklerimi allıkladım, rujumu tazeledim. Gülümseyince ağzımın çevresi halka halka buruşuyordu. Gülmemeğe karar ver-

dim. Az sonra camda son bir defa kendime bakarak acentanın kapısını hafifçe ittim. Beni görür görmez ayağa kalktı, elimi sıktı. Beni yeniden gördüğüne ne kadar sevindiği belliydi. «Sonunda karar verdiniz herhalde hanfendi,» dedi. İlk olarak gözlerine baktım ve «evet ben de bir Avrupa seyahati yapmayı arzu ediyorum» dedim.

Eve dönerken çantamı okullu kızlar gibi taşıyordum. Yol kıyısındaki söğütlerin altından geçerken fazla kilolarımı atmışım gibi geldi bana. «Tuna Dalgaları»nı mırıldandım.

Avrupa seyahatim için önce yeni bir valiz aldım, yeni bir peruk, bir kot pantalon; insan yerine göre giyinmeği bilmeli. Yolculukta tutup da dantelli bluzlar, şantuk döpiyesler giyersen tabiî ki gülünç olursun. Avrupalıların bizlerden en büyük farkı nerede neyin giyileceğini bilmeleri. Doğrusu ben de geçireceğim ayağıma bir pantolon, üstüne de tişört, tamam.

Anneme hazırlıklarımı sezdirmemeğe çalıştım. Son güne kadar bilmeyecek. Yola çıkmadan önce karşısına seyahat kıyafetimle çıkarak: «Anne ben ufak bir Avrupa seyahati yapacağım. Boşuna kendini yorma. Beni yolumdan döndüremezsin. Biletim, her şeyim hazır. Bu hayatımın en önemli olayı, belki de dönüm noktası. Sana neler neler alacağım! Bir yemek takımı da getirmeğe çalışacağım. Dursuna sana bakacak. Ona bin lira vereceğim. Hadi bana hayır dualarını et» diyeceğim. Annem çığlıklar atıp, yastıkları yumruklayacak. Belki vapur karşı kıyıya varıncaya kadar annemin çığlıkları kulaklarımda çınlayacak ama o cennet gibi yerlerde cılarımın hepsini unuta-

cağım. Hayat benim için belki de bundan sonra başlıyor.

Artık derin uykulara dalamaz oldum. Herhalde aya gidenler de benim kadar heyecanlıdırlar. Rüyamda sık sık İspanya'yı görüyorum. Bir defasında bir boğa güreşçisi için arenada dua ettim. Sık sık ayağa kalkıp «oley!» diye bağırdım. Ona çiçek attım. Bana bakıp gülümsedi. Gülümsemesi uzun sürdü. Boğa da onun bu gülümsemesini fırsat bildi. «Antonyo! Antonyo!» diye bağırarak ağladım.

Bir başka gece, ayışığında güverteden Rodos adasına bakarken, kaptan elinde piposuyla yanıma geldi. «Nasıl, eğleniyor musunuz?» diye sordu. Sonra omuzlarıma dökülen kızıl saçlarımı okşadı. Ona anlattım, annemi, öğrencilerimi, Osmanlı tarihini... Şimdiye kadar kimseye âşık olmadığımı da söyledim. «Çünkü erkeklere hiç güvenmedim.» dedim.

Herkes uyumuştu. Müzik de durmuştu. Dalgaların sesi duyuluyordu. Ona otuz yıl önce yazdığım «Deniz» şiirini okudum. İkimiz de aynı şeyleri seviyorduk. O da çok kadın tanıdığını ama benim gibi ince ruhlusuna rastlamadığını itiraf etti. Sonra elimi avuçları arasına aldı, dudaklarına götürdü. Uzun uzun gözlerime baktı. Az sonra odasındaydık. Gün ağarıncaya kadar teslim olmadım. Yalvardı, kızdı, beni kavradı, güzel sözler söyledi. Bütün bedenimi saran bir acıyla uyandığımda «Annee» diye mırıldanıyordum.

Eskiden çat pat İngilizce bilirdim. Ama lisan çok nankör şey. Bir ay içinde derdimi anlatacak kadar İngilizce öğreneceğim. Özel ders alacağım. Yoksa

oralarda elâleme rezil olmak var. İngilizce de en popüler dil.

Rüyamda Paris'i bile gördüm. Başımda beyaz şapka, omuzumda fotoğraf makinesi. Çekiyorum, durup durup çekiyorum. Şanzelize, kahveler, vitrinler... Sonra büyük bir mağazadayım. Eflatun bir kürk aldım. Şamdan aldım, lanolinli sabunlar, arden kremleri, her model külot. Mutfak takımı, avize, mikser, havlular, gecelik...

Vapura bindiğim andan itibaren hatıralarımı kaleme alacağım.

Vatanımdan ayrılacağım için içimde bir sızı var. Aslında bu güzel yurt bir cennet olabilir, ama insanlarımız tembel. Elbirliğiyle çalışacak olsak bu yurt kalkınır. Niye kalkınmasın?

Karışık duygular içindeyim. Bir yandan sıkılıyorum bir yandan da içim içime sığmıyor. Yalnız şuna inanıyorum ki Tanrı bir gün çekilen acıların mükâfatını veriyor.

Doğrusu hayatımda ilk olarak kendimi bu kadar hür hissediyorum.

1973

sessiz bir dayanışma

Kardeşim'e

Yağmur küçük Karadeniz kasabasının dar, ıssız sokaklarını fısıltılarla dolduruyordu. Mustafa, kulakları kahvelerden, kaldırımlardan, denizden gelen ses kırıntılarıyla dolu, eski kara bavuluyla bu sokaklardan geçti. İstanbul'a gidecek olan gece otobüsüne bindi.

Yolcular üstlerindeki ıslaklığı elleriyle silkeleyerek, telâşlı, meraklı yüzleriyle atlıyorlardı otobüse. Mustafa kara pardösüsünü çıkardı. Yanındaki çengele astı. Bir sigara yaktı ve İstanbul'u düşünmeye koyuldu. Daha önce gidenler Beykoz'da işçiydi şimdi.

Otobüsün kalkmasına yakın, yolcuları şaşırtan iri, kızıl saçlı, kürklü bir kadın bindi. On yaşlarında bir kız çocuğunun binmesine de yardımcı oldu. Kız çocuğunun üstünde mavi, solmuş bir hırka, ve dizlerine dolanan yeşil pazen bir giysi vardı. Kürk mantolu kadının kızı ya da yakını olmadığı kolaylıkla anlaşılıyordu. Suskun, ince bir karadeniz çocuğuydu. Anlaşılan otobüsün kapısına kadar taksiyle gelmiş-

lerdi. Üstleri başları kuruydu. Yalnız küçük kızın kirpiklerindeki, elmacık kemiklerindeki ıslaklık otobüsün loşluğunda parlıyordu. Kadın buralara yabancı, süslü sesiyle konuşuyordu onunla:

«Geç bakayım yavrum. Hah işte yerimizi bulduk. Hadi yavrum pencere kıyısına otur, annene babana el salla.»

Mustafa'nın tam önüne oturmuşlardı. Küçük kız alnını cama dayamıştı. Ürkek mavi gözleriyle, karanlıkta, çiseleyen yağmur altında bekleyen annesiyle babasına bakıyordu.

Kürklü kadın mantosunu ağır ağır çıkardı. Yüzüklerle yüklü tombul elleriyle tozunu almak ister gibi sıvazladı. Topuklarının üstünde yükselip rafa yerleştirdi. Oturdu. İri hantal kolunu küçük kızın ufacık omuzlarına doladı. Az önceki nazlı sesiyle konuştu:

«Şöyle elini kaldırıp sallasana çocuğum. Ama sen böyle ağlarsan onları çok üzersin. İstanbullu hanım kız olacaksın ya. Ben seni çok beğendim. Beğenmesem ta oralardan gelip seni götürür müydüm? Bak göreceksin orda minicik tatlı iki kardeşin olucak. Sen kendin buralara dönmek istemeyeceksin. Hadi, hadi evlâdım gülerek el salla bakıyım.»

Küçük kız bütün üstelemelere karşın elini kaldırmıyor, alnı hep cama dayalı, dışarıya, ince yapılı babasının kısık bir lambayı andıran yüzüne ve başörtüsünün uçlarını ağzına kapatarak ağlayan annesine bakıyordu.

Otobüs hareket etti. Küçük kız gözbebeklerini kaydırarak, başını kımıldatmadan gittikçe uzaklaşan karaltılara baktı. Sonra da denizin pırıltılarına daldı gitti. Kürklü kadın kızın bu inadına kırılmış, biraz da

sıkılmış gibiydi. Onu küskün bakışlarıyla süzdü, sonra da

«Hadi geç artık, istersen buraya otur» dedi.

Küçük kız pencere kıyısından yine aynı sessizlikle çekildi. Kadın ağır gövdesini kızdan boşalan yere doğru kaydırdı. Mustafa onun tombul ensesine gömülmüş altın zincire baktı. Sonra bakışları küçük kızın sarı saçlarını ikiye ayıran ince eğri çizgiye takıldı kaldı. Küçük kız da artık başını geriye, koltuğa yaslamış şoförü, yolcuları, raflardaki cantaları, paketleri inceliyordu.

Az sonra kadın, otobüsün hareketinden önce katlayıp rafa koyduğu kürk mantoya uzanmak istedi. Ama otobüsün sarsıntılarına karşı koyamıyor, mantoya yetişemiyordu. Arkasına dönüp kendisini süzen Mustafa'yı gördü. Yine o yabancı sesiyle:

«Delikanlı alıverir misin şunu lütfen?» dedi.

Mustafa kalktı. İri elleriyle yumuşacık, ılık mantoyu kavradı, kadının kucağına bırakıverdi. Kadın ona yan gözle şöyle bir baktı:

«Sağol» dedi. Mantoyu giydi. Yolcuları süzdü. Oturdu. Yakasını kaldırarak ensesine yerleştirdi. Başını arkaya dayadı. Gözlerini yumdu.

Mustafa da ıslaklığı gitmiş kara pardösüsünü giydi. Yeniden bir sigara yaktı. Annesini, kardeşlerini ve fındık tarlalarında geçen günlerini düşündü. Ağustos ayında, gün ağarmadan yaşlılar, gençler ve fındık toplayacak yaşa gelmiş çocuklar fındık kaplı dağlara tırmanırlardı. İşçi başları çocuklar için yarışlar düzenlerdi: «Kim daha çabuk sepeti dolduracak?» Öğlen olunca gölgeli toprağa otururlar, ayranla mısır ekmeği yerlerdi. Akşam sekiz sularında ırgatlar

ahırlara doluşurdu. On hayvanın sığacağı ahırlarda elli kişi yatardı. «Hadi bakalım gidelim artık bizim Bolaman Palas'a» derdi şakacı ırgatlar.

Bir gün tarla sahiplerinden zam istemeye karar verdiler. Toplandılar. Tarla sahipleri de zam isteyenlerin işine son verip yerine yenilerini aldılar. Bu bölgede görülmemiş bir miting düzenlendi. Mitingi düzenleyenler karakollarda dövüldü. Mustafa da dövüldü. Tarla sahipleri elebaşı saydıkları ırgatlara bir daha iş vermedi. Onlar da İstanbul'a, fabrikalara gittiler. Mustafa da gidiyordu.

Küçük kızın saç örgüsü kanepeden aşağı sarkmıştı. Küçük kız da İstanbul'a gidiyordu. Uyumuştu şimdi. Gözyaşlarının kuruduğu yanağını çelimsiz omuzuna dayamıştı. Ayaklarını altına çekmişti. Mustafa birden üstündeki kara pardösüyü çıkarıp, sessizce ve usulca onun üstüne örttü. Sonra yerine oturdu. Otobüsün içi derin bir sessizliğe gömülmüştü. Yalnız zaman zaman bir kibritin çıtırtısı duyuluyor, ince titrek bir alev çatık kaşlı bir yüzü aydınlatıyordu.

Mustafa birden çocuğun kendisine dönmüş iri gözleriyle karşılaştı. Gülümsedi. Kızın yüzünü de çekingen, duru bir sevinç kapladı. Küçük kız üstündeki pardösünün kime ait olduğunu anlamıştı. Uzun süre, arkaya çevirdiği yüzüyle, gitgide yorulan bir gülümsemeyle süzdü onu.

Mustafa bir an küçük kızı yanındaki boş yere çağırmayı geçirdi içinden. Kız da belki aynı şeyi istiyordu. Ama ikisi de kürkünün içinde uyuyan iri kadından ürküyordu. Mustafa küçük kıza sorular sor-

mak istiyor, soramıyordu. Sarsılan karanlıkta birbirlerine bakıyorlardı.

Az sonra Mustafa da gözkapaklarının ağırlaştığını duydu. Başını yasladı. Kıza son bir kez gülümsedi, gözlerini yumdu. Dalmak üzereydi ki üstünde gezinen küçük ellerin varlığını duydu. Küçük eller onun omuzlarını kara pardösüyle örtüyordu.

Mustafa'nın boğazı düğümlendi.

1974

Uyanıktı Vedat. Yaşadığı olayları anıp, onları belleğinde canlandırmak için gecesi de gündüzü de boldu. Koğuş derin soluk sesleriyle karanlık bir ormanı andırıyordu.

Karanlıkta yüzler geçiyordu gözlerinin önünden. Kendi yüzü gibi genç yüzler. Sözler, tartışmalar, buluşmalar, koşuşmalar, silah sesleri... Heyecan, cesaret, arkadaşlık geçiyordu gözlerinin önünden..

Bazı yüzler şimdi toprağa karışmıştı. Bu yüzlerde gülümseme ve haykırış içiçe beliriyordu. Patlama, sessizlik içiçe beiiriyordu. Hayatın ve ölümün kolları birbirine dolanmıştı.

Bütün arkadaşlarını anıyordu Vedat. Güneşli bir gün içinde ya da duman, sis ve bulanıklık içinde. Küme küme, tek tek...

Onları anarken değişik duygular kalbine saplanıyordu sanki.

Bir masanın çevresinde görüyordu onları. Masa-

da daktilo, kâğıtlar ve derginin bir önceki sayısı duruyordu. Konuşan, dinleyen, gülümseyen yüzlerin arasında kendi yüzü de vardı. Salim, Yusuf, Ahmet, Meral, Doğan, Beyhan, Süha...

Salim neredeydi? Hangi cezaevinde? Bunu bilmiyordu. Yalnız yaralı olarak yakalandığını biliyordu.

Yusuf bir evin alt katında, içeri yağan kurşunlarla koridorda vurulmuştu.

Ahmet hâlâ kaçıyordu, gizleniyordu.

Meral tutukluydu. Doğan yurtdışında, Beyhan salıverildi. Süha? Süha...

Süha'yı kara çerçeveli gözlükleri, düzgün giyimi, gri kravatıyla görüyordu. Süha evlendi, İstanbul'da, Yusuf'un vurulduğu günlerde...

Vedat ağzının kuruduğunu duydu. Ateşten bir çember şakaklarını sıkıştırıyordu sanki.

Süha'nın giyimi her zaman düzgündü. Yüzü, elleri pırıl pırıldı. Dergi yazıhanesindeki arşivi o düzenler, nöbet çizelgeleri hazırlardı. İstatistik bilgilerini de o getirirdi. Nazikti. Az konuşurdu, az gülerdi.

Meral onun sevgilisiydi. Çalışkandı Meral. Güleç, içten bir yüzü vardı. Sık sık arkadaşlarına soru sorar, bilmediklerini öğrenmek isterdi. Meral'i anmak bir kuşun pencereye gagasıyla vuruşunu duymak gibi oluyordu.

Süha bir generalin kızıyla evlendiğinde Meral tutukluydu. Süha bir adada balayını geçirmişti. Sonra işinin başına dönmüştü, şube müdürü olarak. O günlerde direklere, ağaç gövdelerine arananların resimleri asılıyordu.

Vedat dirseklerinin üstünde yarı doğruldu. Ko-

ğuşa göz gezdirdi. Bazı yataklarda iki kişi birlikte uyuyordu. Karanlıkta havasızlık daha ağır bir kokuyla örtüyordu koğuşu.

Pencere kıyısında yatmayı özledi birden. Bir tek yıldız, mendil kadar bir gökyüzü parçası görseydi avunabilir, durulabilirdi.

Başını yeniden yastığa koydu. Yüzünü yan ranzada uyuyan Cemal'e çevirdi. Uyanmasını diledi. Ona Süha'dan söz etmek istiyordu. Kolunu uzatıp Cemal'i dürtmeyi geçirdi içinden. Cemal'in uzun ince boynuna, çökük avurtlarına baktı. İşkenceye en iyi dayananlardandı o. Günlerce yürüyememişti. Çamaşır yıkayarak geçinen annesi onu görmeye geliyordu.

Uyandırmadı onu. Cemal uyumalıydı. Cemal dinlenmeliydi.

Yüzünü yeniden tavana çevirdi. Süha siyah çerçeveli gözlüklerinin ardında, derin, sıkıntılı bakışlarıyla yeniden belirdi. Edebiyata meraklıydı Süha. Arkadaşları onda hâlâ gizemci, metafizik düşüncelerin egemen olduğunu söyleyerek onu eleştirmişlerdi. Zamanı, yeri belirsiz, gerçeküstücü hikâyeler yazıyordu. Dalgın, donuk bir görünüşü vardı. Elinde hep siyah, yüklü bir çanta taşırdı. Ağırbaşlılığıyla saygı da uyandırırdı. İşinden çıkar çıkmaz hiç gecikmeden dergiye gelirdi. Dergiye disiplin, derli topluluk, plan, program vermeye çalışırdı. Gösterdiği bu titizlik ve sorumlulukla da arkadaşlarının güvenini kazanmıştı.

Meral güzeldi. Biraz savruktu da. Ama yepyeni, bilgili, yararlı bir insan olmak için çok çaba gösteriyordu. Annesiyle yaşıyordu. Resim öğretmeniydi. Önceleri ilgi çekici giyimi vardı. Sonra tedirgin oldu kendi giyiminden. Lâcivert bir etek ve gri bir kazakla

dolaşmaya başladı. Annesi ölünce yalnız kaldı. Evindeki eşyaları Süha'nın evine taşıdı. Evleneceklerdi.

Meral tutuklandığında Süha bir generalin kızıyla evleniyordu.

Süha sıcak suyu akan, balkonlu, ferah bir dairede oturuyordu. Dergi toplantılarını kimi günler o evde yapmışlardı. Evi de kendisi gibi derli topluydu. Meral sanki neşesini, canlılığını bile dizginlemeye, Süha gibi ağır ve ölçülü davranmaya çalışıyordu. Süha'nın herkesi ciddî, ölçülü davranmaya cağıran bir tutumu vardı.

Meral çay getiriyordu. Yiyecek bir şeyler getiriyordu. Sonra masanın başına oturup notlar alıyordu. Bir gün şakayla karışık şöyle demişti

«Şu karşıdaki bina var ya, orası MİT'in. Dinlerler konuşmalarımızı. Bir sürü dinleme aygıtları varmış.»

«Sahi mi?» demişlerdi Süha'ya.

«Bilmem. Öyleymiş galiba.» demişti Süha. Gülümsemişti.

Süha çalışkandı. Güzel bir çalışma masası, masa lambası, kalem kutusu, siyah meşin klasörü ve bibloları vardı. Hatıra eşyaları kitaplığın raflarına ve duvarlara yerleştirilmişti. Meral'in yaptığı resimler de vardı duvarda.

Meral'in annesinden başka yakını yoktu. O öldükten sonra okuldan çıkar çıkmaz dergiye geliyordu. Dergi için desenler çiziyordu. Yazıları daktiloya çekiyor, düzeltmeleri yapıyor, sayfa düzeni üstünde çalışıyordu. Süha boyalı pabuçları, deri çantası, beyaz gömleğiyle dergiye gelince Meral işini bırakmadan ona gülümsüyordu. Aralarındaki ilişkinin yüklen-

dikleri sorumluluğu gevşetmeye bir gerekçe olmadığını göstermek ister gibi ikisi de dergideki işlerde özenlerini koruyordu.

Bir gün bir başka kliğin dergi sorumlularıyla aralarında çatışma çıkmıştı. Alt kattaydı öteki dergi. Süha çok öfkeliydi. Hemen alt kata inmişti.

Vedat belleğini zorladı. Kimdi saldırıyı başlatan? Alt kata doğru ilk koşan ve öteki derginin yazıhanesine girip bağıran çağıran kimdi? Tartışma kavgaya nasıl dönüşmüştü? Süha dövülmemişti. İlk koşan, kavgayı başlatan Süha mıydı?

Vedat'ın aklı karışıyordu.

Ortalık durulduktan sonra Meral'le Süha'nın tartıştığını duymuştu. Süha onların ancak dayakla yola getirilebileceğini savunuyordu. Meral'i hümanist olmakla da suçluyordu.

Evet, gerektiğinde keskindi Süha. Öteki kliklere karşı zayıflığı, gevşekliği hoşgörmüyordu. İşçi Partisi toplantısını basıp kavgaya katılanlar arasında o da vardı. Giyimi ise her zaman düzgünlüğünü koruyordu.

Bir gün Süha'nın lise arkadaşı şöyle demişti:

«Eskiden faşistti bizim Süha. Yazdığı kompozisyonlardan belli olurdu. Sonra değişti. İyi oldu ama. Şimdi iyi çalışıyor.»

İyi çalışıyordu Süha. Bazan Vedat, Ahmet, Süha sabaha kadar oturup hazırladıkları broşür üstüne çalışıyorlardı.

Bir akşam Süha'nın evinde babasıyla karşılaşmışlardı. Emekli bir albaydı. Gür kaşlı, sert ve sıkıntılı bir adamdı. Süha yaptığı işleri, düşüncelerini babasından gizlediğini söylemişti onlara.

Süha bir gün çok şaşırttı arkadaşlarını. Onlara nişanlandığını açıkladı. Eski bir mahalle arkadaşıydı kız. Bilinç düzeyi yeterli değildi ama Süha onu yetiştirecekti. İyi bir kızdı; «İyi kalpli» yani. Meral'le niye ayrıldıklarını nedense kimse soramadı.

Meral yine dergideki işlerini canla başla sürdürüyordu.

Vedat bir gün durakta rastlamıştı ona. Meral artık bir kız arkadaşının evinde kalıyordu.

«İstersen yürüyelim,» demişti Vedat.

Soğuk bir akşamdı. Ocak ayının son günleri... Meral siyah bir atkıyla kulaklarını örtmüştü. Hızlı yürüyordu. Meral onurluydu. Üzgün görünmüyordu. Yürümekten hoşlanıyordu. Öğrencilerinin okul yönetimine karşı çıkışından gülerek söz ediyordu. Resimden söz ettiler sonra. Meral resimlerinde insanları üretim başında çizmeyi istediğini söylüyordu. Çalışan insanları, işlenen toprağı, fabrikaları, yol yapan işçileri çizmeyi istiyordu. Durağan ve acıklı resimler yapmaktan kaçındığını anlatıyordu. Mitingler, yürüyüşler, polis saldırıları bunları da çizmek istiyordu. Düzeni değiştirecek güçleri, bilinçlenmenin görüntülerini...

Vedat, Meral'in Süha'dan ayrıldıktan sonra yeni bir yaşama ve yaratma hızına kavuştuğunu düşündü. Güçlü, içten bir kızdı Meral.

Vedat ona yakın olmayı istedi, ama bir şeyleri zedelemekten, yanlış davranmaktan korktu.

Karanlık koğuşta boğazında bir şeylerin düğümlendiğini duydu Vedat. Meral de bir buçuk yıldır tutukluydu. Duruşmalarda ona rastlamayı öyle istiyordu ki. Gülümseyecekti ona.

Meral Süha'yı niye sevmişti? Sonra niye ayrılmışlardı?

Karamsar, umutsuz bir insan görünüşü vardı Süha'da.

Bir gece Vedat ona uğradığında, onu yine masasının başında temiz giyimiyle çalışırken bulmuştu. Süha eski solcuları ihbar eden, açığa çıkaran adamların kitaplarını okuyordu.

Bu kitapları küfrederek okuduğunu söylemişti. «Tanımak gerekir, diyordu, bu adamları, bu hainleri...»

Vedat Meral'in eşyalarının hâlâ Süha'nın evinde duruşuna şaşırmıştı.

«Koyacak yeri yok, şimdi bende duruyor» demişti Süha.

Vedat sonradan bu eşyaların satıldığını ve parasının Meral'e ulaştırılmadığını da duymuştu. Meral tutukluyken olmuştu bunlar, Süha evlenirken...

Vedat yeniden koğuşta gezdirdi gözlerini. Uyanık birini bulsa hemen gidecekti yanına.

İşinde yükselmişti Süha. Temiz ütülü elbiselerini üstünden hiç çıkarmamıştı. Evinde arama yapılmamıştı.

Meral'in işi yoktu artık. Dışarı çıksa da onu öğretmenliğe almazlardı. Yakını da yoktu. Eşyaları, parası yoktu. Meral bu olaylardan sonra değişmiş miydi? Karamsarlığın, suskunluğun, titizliğin ve keskinliğin ardında bazan gizli işler görülebileceğini anlamış mıydı?

İçerde resim yapabiliyor muydu Meral? Boyaları, fırçaları var mıydı? Görüşmecileri var mıydı? Me-

ral ihanetin resmini çizmeyi acaba hiç düşünmüş müydü?

Vedat'ın yüzünde birden titrek, hafif bir gülümseme uçuştu. Sabah yakındı. Ortalık aydınlanınca Meral'e bir mektup yazacaktı. O mektubu ulaştırmanın bir yolunu bulacaktı.

1974

Banliyö treninde on iki on üç yaşlarında iki çocuk karşılıklı oturmuşlar, birbirlerine plastik bir topu atıyorlardı. Gülüyorlardı. Ben de yanlarına oturdum. Topu birbirlerinin bacak aralarına atıyorlardı. Biri okulluydu. Yeşil bir paltosu ve kitaplarla, defterlerle dolu temiz bir çantası vardı. Kahkahaları yüzünde kızarıyor, saçılıyordu. Öteki çıraktı. Pantolonu büyük bir insanın, belki babasının pantolonuydu. Paçaları birer karış kıvrılarak, iri dikişlerle dikilmişti ve belindeki bolluğu siyah bir kemerle gidermeye çalışmıştı. Yandaki koltukta kara bir sakalla çevrili durgun bir yüz «Millî Gazete»ye gömülmüştü.

Okullu topunu çantasına yerleştirdi ve bir portakal çıkardı. Onu pembe, sağlıklı parmaklarıyla soydu. Isıra ısıra yemeğe koyuldu. Portakalın suları parmaklarından sızıyor, bileğine bulaşıyordu. Ağzı da sulu portakalın bir parçası gibi oluyordu. Ben de portakalın tadını ağzımda duyar gibi oldum. Ağzım su-

landı. Okullu portakalın yarısını birden ağzına tıktı. Yüzü parlak ve kırmızıydı. Çantasını bir daha açtı. Bir portakal daha çıkardı. Portakala isteğim bir kat daha arttı. Gözlerimi ayıramıyor ve onun aldığı tadı kavramaya çalışıyordum. Yan koltuktaki çember sakallı adamla «Millî Gazete»nin arasındaki yakınlık hiç bozulmuyordu.

Okullu çırağa anlatmaya koyuldu

«Sabah gözüm aüçtım. Yedim iki tane. Ondan sonra evden çıkarken de annemden habersiz aldım iki tane. Sabahtan beri bu dördüncü. Benim babam bilir benim meyva sevdiğimi. Çok alır. Elma alır, portakal, muz, her şey alır benim babam. Ben de en çok portakalı severim.»

Çırak, eli çenesinde, yüzünün bir kıyısı cama dayalı onu dinliyor, zaman zaman dışardaki bulanık, dumanlı yollara, denize, fabrikalara bakıyordu.

Okullu derslerinden de söz ediyordu. Yüzü bir gelincik gibiydi:

«Seçmeli ingilizceden dört aldım. İngilizce hocasını kızdırdım yaramaz olduğumdan, o da bana dört verdi.»

Çantasını açtı yine. İşbilgisi dersinde yaptığı bir resmi çıkardı. Beyaz bir kâğıdın üstüne elişi kâğıdıyla kocaman bir baş yapılmıştı. Masmavi bir baş. Resmin altındaki yazıyı kapadı:

«Kim bu, bil bakalım,» dedi. Çırak yüzüyle bilmediğini anlatan bir işaret yaptı. Okullu yazının üstündeki elini çekti: Kırmızı elişiyle yazılmış «Temel Reyis» yazısı çıktı ortaya.

Çırak sordu:

«Niye bunları yapıyorsunuz? Niye kutu, alet gibi şeyler yapmıyorsunuz?»

Okullu bir an dalgınlaştı, bu sorunun karşılığını veremedi. Elişi dersinde yaptıkları başka işlerden söz etmeye koyuldu

«Hani annen picama dikerken, ya da yahut örgü örerken, nakış işlerken bir şey yapar, bir şey çıkarır, o neydi, söylesene...»

Çırak hiç bir şey anlamamış gibi baktı. Eli çenesindeydi hâlâ. Ben girdim araya:

«Örnek çıkarırlar.»

«Hah işte örnek... Biz de örnek çıkartıyoruz.»

Çırak artık okulludan bıkmış, onu dinlemek istemiyor gibiydi. Yüzünü iyice cama dayamıştı. Sivilceliydi yüzü. Saçlarını yandan ayırmış, yapıştırmıştı.

Az sonra okullu ayçiçeği çekirdeği yemeye başladı. Birden avcundakileri çırağa uzattı:

«Al, dedi, çok güzel, köyden geldi.»

Almak istemedi çırak.

«Kavrulmuşu daha güzel oluyor,» dedi.

Trenden inince çırak çabuk çabuk yürüdü. Okulluyla vedalaşmadı. Ben okulluya sokuldum. Konuşa konuşa gardan çıktık. Ona sorular sordum. Babasının bir çorapçı dükkânı olduğunu, kendisinin de öğlen okuldan çıkınca babasının dükkânına gidip çalıştığını, babasının ona ayda 100 lira verdiğini anlattı. Okulundan, babasından, hayatından hoşnut olduğu anlaşılıyordu. Başladı kız kardeşini anlatmaya

«Öyle yaramaz, ama öyle yaramaz. Onun gürültüsünden uyuyamıyorum. Uyku hapı alıyorum. Ama yazısı güzel. Bazan benim ödevlerimi de benim haberim olmadan yapıveriyor. Bir bakıyorum, ödevim

hazır. Babam ona ayda on lira veriyor. Tabii hemen bitiriyor. O zaman ben ona para veriyorum.»

O anlatıyor, ben gülüyordum. Cağaloğlu'nda gireceğim yere girmiyor, onunla biraz daha yürümek istiyordum. Neşesi bana akıyordu. Kağan'dı ismi. Ben bir ara bir bayiden kâğıt aldım. Durdu, beni bekledi. Yine kız kardeşini anlatmaya koyuldu.

«Benim işim burada, Kağan, dedim, sana güle güle.»

Durdu birden. «Nerede?» der gibi bakındı. Neşesi kaçmıştı. Belki kararımı değiştiririm, onunla biraz daha yürürüm diye bekliyordu.

Bir an düşündü, sonra yarım bir gülümsemeyle:

«Güle güle,» dedi. Çantasını koltuğunun altına sıkıştırıp yokuşu çıkmaya koyuldu. Ben de aynı yoldan aşağı indim. Kağan'ın mutluluğu dolanmıştı sanki bana. Çırağı unuttuğumu düşündüm birden.

*

Birkaç gün sonra yine Cağaloğlu yokuşunda Kağan'a rastladım. Tanıdım onu. Baktım çantası koltuğunun altında bayiden bir gazete alıyor. Yaklaştım:

«Merhaba Kağan.»

Döndü. Utanarak gülümsedi. Baktım elindeki gazeteye: «Millî Gazete».

«Niye bu gazeteyi alıyorsun?» dedim. Bakışları birden beni aştı, belirsiz bir noktada durdu:

«Babamın gazetesi.» dedi.

Kağan'dan ayrılınca bir arkadaşımı yitirmişim gibi üzüntü duydum.

1976

Bu pazar sabahı düşündüm, birbirimizi görmeyeli yüz yirmi gün oluyor. Bahçelere giden yolda yürürken sessizlik ve ıslak yaprakların kokuları sarıyordu beni. O gece işte şurada sokak lambasının aydınlığında, erguvan renkli çiçeklerin yanında, eğilip toprağın yumuşak saçlarını okşamıştık. O an bir çiçek gibi duruyor belleğimde.

Yürüdüm. Bilsen ne değişiklikler oldu. Kapandı o dükkân. Hani kundura tamircisinin kamyon parçasından yapılmış mavi dükkânı vardı ya. Onun anısı bilmiyorum neden senin anınla içiçe duruyor. «Ayakkabının altı delik mi?» diye sormuştum sana. «Evet,» demiştin, gülerek, «nereden bildin?» «Seni bir kundura tamircisine götüreceğim.» Kundura tamircisini görünce çok şaşırmıştın.

Yıkık bahçelerin, büyük yapıların, karışık İstanbul'un karşısındaki o yaşlı, dirençli ve yalnız kundura tamircisi bana neler öğretti! Karışıklığın ve yıkıl-

maların karşısında temiz ve dayanıklı kalınabileceğini öğretti. Sana bunu söylemek istediğimi anladın sen. Saygıyla sustun.

Şimdi onun yerinde küçük, sarı bir çukur var.

Hayatın kemiğine dokunmak. Hüner buymuş gibi geliyor bana. Hayatın derisinde dolaşan bezgin ya da uçarı insanlar beni tedirgin ediyor. Seninle dokunduk hayatın kemiğine. Sessiz gülümsemelerle geçen o anlarımızda.

Yürüdüm. Hendeğin öteki kıyısından, biriket harmanının ortasındaki küçük kulübeden birden çıktı o. Şu bizim yaşlı kunduracı. Kırmızı eski bir bisikletle çıktı. Beyaz saçlı, uzun boylu, suskun bir delikanlı olarak çıktı. Bisikletini hendekten atlattı. Kendisi de atladı. Beni tanımadı. Onu nasıl düşündüğümü, onu nasıl sevdiğimi, ondan neler öğrendiğimi belki hiç bilmeyecek. Sevgimizdeki yerini bilmeyecek.

Dar patikadan, kırmızı bisikletiyle çekti gitti. Öyle de hızlı sürüyordu ki. Şu ortalığı kasıp kavuran sıkıntılar ona değmiyor muydu? Neydi onun bulduğu?

Yürüdüm. Cesaret, diyorum. Özgürlük için cesaret. Hayatın bilinci için cesaret, engellenmiş bir sevgi için cesaret. Sevinç duymak için... Soru sormak için...

Biriket harmanına girdim. Küçük kulübenin tahta kapısını tıklattım. Yere serilmiş yataklarda uyuyan işçiler doğruldular ve sorularıma cevap verdiler. «Amca niye dükkânını kapattı?» «Ne zaman döner?» «Burada mı, sizinle mi kalıyor?» «Şu torbalarda ne var?»

Kireç vardı o torbalarda. Üst üste yığılmış biriketler vardı. Büyük yapılar için... İşçiler sanki anla-

dılar beni. Terslemediler, küçümsemediler, çekinmediler. Erkek olmadığım için beni buyur edemediler, o kadar. Amca şimdi, odacı olarak bir ticarethanede çalışıyormuş. Onların da amcası o. Senin de amcandı. Buydu aramızdaki yakınlık. İşte sana o yarım kalan hikâyenin sonunu söylüyorum. Mavi, küçük dükkân yok artık. Şimdi bir ticarethanede odacı oldu o. Sonrası ne olacak dersin?

1976

Güler'i özledim ve cumartesi yola çıkacağımı pazar gününü birlikte geçireceğimizi yazdım ona. İzmir'i çok az tanıyordum. Güler dolaştıracaktı beni.

Otobüste uyuyamadım. Heyecanlıydım. Güler'le çok az buluşmuştuk. Birbirimizi daha çok yazışarak tanıdık. Bir kitapçı dükkânında çalışıyor Güler. Yaşlı annesiyle babasıyla, liseye giden iki erkek kardeşiyle oturuyor. Onunla evlenmeyi, onu İstanbul'a getirmeyi düşünüyorum. Ama Güler eve yardım etmek zorunda olduğunu söylüyor. Babası demiryollarından küçük memur emeklisi. Güler'in kazancı olmasa kardeşleri okuyamayacak. Ben de az kazanıyorum. Bu ara bazı filmlerin montajını yapıyorum. İki öğrenci arkadaşla Ayazpaşa'da bir evde oturuyorum. Nasıl olacak? Güler İstanbul'da iş bulabilecek mi? Evlenince ailesine yardım edebilecek mi? Bütün bunları düşündüm durdum otobüste. Seviyorum Güler'i. Onurlu, kişilikli, içten bir kız. Çok da kitap okuyor. Okuduğu kitaplardan söz ediyor mektuplarında. Ben de ona si-

nemadan, sinema emekçilerinin örgütlenişinden söz ediyorum. Benim kendisine açtığım konulara hemen ilgi duyuyor, bana sorular soruyor. Evliliğimiz kapanık, bencil, kıskanç bir evlilik olmaz. Bu gidişimde belki bu düşüncemi açarım ona. Bu tasarıyı gerçekleştirmenin yollarını ararız. Belki de bir süre beklememiz gerekir. Bana kalsa ve olanaklar elverse pazar akşamı Güler'in çantasını alıp benimle İstanbul'a gelmesini isterim. Güzel oluyor onunla konuşmak, dolaşmak. İstanbul'daki dağınık hayatımdan usandım artık. Akşamları bizim arkadaşların uğradığı meyhanelere, ucuz lokantalara gidiyorum. Daha derli toplu, daha sade, daha çalışkan olmak istiyorum.

Saabha karşı biraz uyumuşum. Şoförün otobüsü bir sabahçı kahvesinin önüne çekip durmasıyla uyandım. Otobüsten inince havanın serinliği ayılttı beni. İki saat sonra İzmir'deyiz. Güler karşılayacak beni. «Havalar ısındı bile burada» diyordu mektubunda. Yağmur yağmasa, hava açık, güneşli olsa, bol bol yürüsek Güler'le. Kordonboyu'na gitsek, Karşıyaka'ya gitsek. Belki Güler'in istediği başka yerlere de gideriz.

İzmir'e girişte, gerçekten de dilediğim gibi mavi, yumuşak bir gökyüzü karşıladı bizi.

İzmir değişmiş. Dağları dolmuş, petek petek olmuş.

Alsancak'a girdik. Sokaklarda yalnız çöpçülerle, kapıcılar görülüyor. Uykuda Alsancak.

Pardösümü katlıyorum. Koluma alacağım. Buralara gelip ilkyazı görmek ne güzel!

İşte Güler. Sade, temiz bir kız. Görünüşünde, giyiminde özgün olmak, modayı izlemek gibi bir kay-

gısı yok. Açık kumral saçlarını ensesinde toplamış.

Yaklaşıyor otobüsün kapısına.

Yanaklarından öpüyorum onu. Çok mutluyum. Kolumu omzuna doluyorum.

«Yorgun musun? Uyuyabildin mi?» diye soruyor. Sesi berrak, sevecen.

«Özledim seni.» diyorum.

Gülümsüyor, susuyor, gözlerime bakıyor, sonra:

«Nereye gidelim?» diye soruyor.

«Sen gezdireceksin beni» diyorum.

Bir palmiyenin altında duruyoruz. Beni nereye götüreceğini düşünüyor Güler.

«Gel, diyor, önce Pasaport'ta bir çay içelim.»

Pasaport'ta mavi boyalı iskemlelere oturuyoruz. Arkamızda kırmızı, yeşil boyalı teneke saksılar, önümüzde sandallar ve durgun deniz. Kirli deniz... denizin kirli oluşuna üzülerek bakıyoruz.

«Ee Güler, n'aber? Anlat.» diyorum.

«İyilik, diyor. Senin sözünü ettiğin kitabı okudum. Ne güzel anlatıyor. Latin Amerika insanlarını. Yalın, şiirli, gerçekçi...»

«Evet, diyorum, ben de çok sevdim.»

«N'oldu sizin sendika işi?» diye soruyor.

«Üç toplantı yaptık. Çok gürültülü geçti. Set işçilerinin sözcüsü, biz küçük burjuvaların öncülüğünü istemiyoruz, sendikaya biz önderlik ederiz dedi. Toplantı neredeyse dağılıyordu. Sinemada çeşit çeşit meslek var. Teknisyenler, prodüksiyon amirleri, ışıkçılar, figüranlar, set işçileri, oyuncular, asistanlar, yönetmenler, senaryo yazarları... Birleşmek çok zor oluyor. Sonuçta ayrı ayrı dernekler kurup sonra sendikalaşmaya karar verildi.»

Çay içiyoruz.

«Senin senaryo çalışmaları nasıl gidiyor?»

«Sinema biliyorsun bu ara çok durgun. Sansür bir yığın çalışmayı boşa çıkarıyor. İlerici hiç bir girişime olanak tanımıyor.»

«Öte yandan insanın gerçek değerlerini saptıran, yıkan, yozlaştırıcı bir sürü film yapılıyor.» diyor Güler.

«Evet, diyorum, öyle tabiî. İnsanda aklı susturup, içgüdüleri abartmaya çalışıyorlar.»

Sonra susup denize, karşı kıyıya bakıyoruz.

«Orası Karşıyaka değil mi Güler?»

«Evet.»

«Oraya gidelim mi?»

«Valla, bilmem... Pek bir şey yok Karşıyaka'da. Deniz, uzun bir cadde ve apartmanlar... Çekirdeği güzeldir ama.»

Gülümsüyor Güler, sonra:

«Burada İstanbul'daki kadar ilginç yerler yok. Ama... İstersen Kadifekale'ye gidebiliriz. Sana bizim eski mahalleyi de gösteririm.»

«Tamam, diyorum, Kadifekale'ye gidelim.»

Birer çay daha içiyoruz. Kalkıyoruz sonra.

«Konak'a kadar yürüyelim.» diyor Güler.

Çantasını omzuna asıyor. Ellerini ince ceketinin ceplerine sokuyor. Bir süre yanımda dalgın dalgın yürüyor. Kolumu yeniden ince omzuna doluyorum. Solgun, neşeli yüzünü bana çeviriyor. Gülümsüyoruz.

Yanımızdan kamyonlar, otobüsler, arabalar geçiyor. Karşı kaldırıma geçiyoruz. Kaldırım pavyon, bar

dolu. Yan yana dizililer. Bazılarında sabah temizliği yapılıyor. Kapı önlerine çöpler yığılıyor.

Az konuşuyoruz. Bazı konularda birlikte düşünüyoruz, ama birbirimize bakıyor, susuyoruz. Barların, pavyonların, çöplerin önünden geçerken öyle oluyor.

Konak'a geliyoruz. Konak'ı çok değişmiş buluyoruz. Büyük satış mağazaları açılmış. Vilâyet binası yıkılmış, saat kulesinin tepesi uçmuş. Alan araç dolmuş. İnsan bir yanında deniz olduğunu unutuyor neredeyse.

Kadifekale dolmuşlarına biniyoruz.

«Dalgınsın.» diyorum Güler'e.

«Ben de çoktandır Kadifekale'ye, bizim eski mahalleye gitmemiştim. Özlemişim.» diyor. Sonra mavi boyalı bir ilkokulu gösteriyor:

«Bak benim okulum.»

Elini tutuyorum. Tırnaklarını uzatmayışı, boyamayışı hoşuma gidiyor.

Son durakta iniyoruz. Pide fırınının önünden geçerken:

«Pide alalım mı? diyorum, ben açım.»

«Alalım.» diyor.

Fırının önünde pidelerimizi bekliyoruz. Bizim gibi kaleyi gezmeye gelmiş çok kişi var. Bekâr erkek grupları, filelerinde yiyecek getirmiş kalabalık aileler...

Bir kahveye oturuyoruz. Ayran içerek pidelerimizi yiyoruz. İzmir ayaklar altında. Bütün kıyı yüksek, beton yapılarla çevrilmiş. İçlere doğru evler küçülüyor, çoğalıyor, üst üste yığılıyor. Bütün doğaların etekleri dolu.

Güler'in yüzünde ince bir güne şışığı oynaşıyor.

Gözlerinin rengi açılıyor, parlıyor. Gülümsüyor, konuşuyor. Tatlı bir uyku bastırıyor.

«Bak, diyor, paraşüt kulesine, biri atlıyor.»

Dikkatle bakıyorum. Kulenin yanıbaşında beyaz bir nokta görüyorum.

«Keşke yarın da kalabilseydin. Ben de izin alırdım. Yine gezerdik. Gezmeyi öyle özlemişim ki.»

«Pazar günleri gezmiyor musun?» diye soruyorum.

«Gezemiyorum. Evde işlerim oluyor. Annem de hasta. Kitap okuyorum. Bir tek pazar günüm boş, onu da gezmeye ayıramıyorum.»

«Seni İstanbul'a götürsem...»

Yüzüme dalgın dalgın bakarak gülümsüyor. Şakaya alıyor bu sözlerimi. Ben de onları yineleme cesaretini kendimde bulamıyorum. Güler'le ikimiz için İstanbul'da bir ev kiralama düşüncesi ürkütüyor beni. Kiralar bu yıl öyle yüksek ki ve benim sürekli bir işim bile yok.

Kalkıyoruz. Kalenin kapısından içeri giriyoruz. Çam ağaçlarının altı piknik yapmaya gelmiş yoksul ailelerle dolu. Gazete kâğıtları serilmiş. Tencereler, tabaklar, çay bardakları, yeşil soğan... Çocuklar top oynuyor, ip atlıyor.

«Biz de baharda hep buraya gelirdik, diyor Güler. Çok güzel olurdu, ama yükümüz de çok olurdu. Altımıza sermeye kilim getirirdik, çaydanlıklar, dolmalar, kap kacak...»

«Sizin ev neredeydi?»

Eliyle işaret ediyor:

«Aşağıda, dağın eteğinde. Senle ineriz oraya, şimdi. Sana eski evimizi gösteririm.

Kalenin çevresinde evler dizili. Ağaçların arasına ipler gerilmiş. İplere renk renk çamaşırlar asılmış. Çamaşırlar rüzgârda sallanıyor. Çamaşırların arasından İzmir görünüyor. Deniz, vapurlar, karşı dağlar...

Bir evin önünde pazen giysili, uzun donlu çocuklar yere oturmuşlar, gülüşüyorlar. Yaklaşıyoruz onlara. Kürtçe konuşuyorlar. Soru soruyoruz. Aralarında gülüşüp yüzümüze dalgın dalgın bakıyorlar. Türkçe bilmediklerini anlıyoruz.

«Bunlar daha yeni göç etmişler.» diyor Güler.

Dimdik, dar basamaklardan, iniyoruz. Öyle çok sokak var ki. Kısacık, daracık, eğri sokaklar... Evler birbirine hiç benzemiyor. Bahçeleri, kapıları, pencereleri, çatıları, avluları, küçük balkonları, küçük terasları hep birbirinden farklı. Ama içiçeler, neredeyse üst üsteler. Başkalarından biraz uzak, yalnız bir eve rastlamak olanaksız. Yeni yapılmış olanlarda bir avlu, bir hol, bir oda, bahçede bir yüznumara görülüyor. Eskiler yükselmiş, büyümüş. Her yanlarından bir oda çıkmış. Sokağa doğru bir oda, altı yarı boşlukta bir oda, bahçeye doğru bir oda... «Yemek kokuları, sesler, sözler hep bir evden ötekine geçiyordur,» diye düşünüyorum.

«Buralar eskiden bomboştu,» diyor Güler.

Güler yolumuzun üstüne çıkan çocukları okşuyor. Kapı önlerinde oturan şalvarlı, uzun etekli, başörtülü kadınlarla selâmlaşıyor.

«Sizin eski komşular mı?»

«Hayır, diyor Güler. Onları tanımıyorum. Ama buralarda kapı önlerinden selâmlaşmadan geçmek ayıp oluyor.»

Evlerin bahçeleri arasına ipler gerilmiş. Sokaklar, yıkanmış, iplere asılmış çamaşırlarla dolu. Çamaşırlara değmemek için Güler'le başlarımızı eğiyoruz.

«Buralar hep ağaçlıktı eskiden» diyor Güler. Çok neşeli

«İşte bizim sokak. Bizim eski komşuları arayalım mı?»

«Olur, diyorum, arayalım.»

Mavi badanalı bir evin tahta kapısını itiyor. Kapıyı çalmadan girdiği için tedirgin oluyorum.

Küçük taş avluda, leğende çamaşır yıkayan yaşlı, kambur bir kadın oturduğu yerde başını çeviriyor. Önce tanıyamıyor Güler'i. Güler :

«Semiha abla» diye sesleniyor ona. Yaşlı kadın birden sevinç çığlığıyla kalkıyor yerinden. Ellerindeki köpüklü suları sıvazlayıp Güler'e sarılıyor:

«Aman yavrum benim. Kocaman kız olmuşsun ya...»

Beni görüyor, öpmem için elini uzatıyor.

«Nişanlın mı?» diye soruyor Güler'e.

Güler'in bocaladığını, zor durumda kaldığını seziyorum. Başımı evet anlamında sallıyorum.

İki küçük çocuk odanın kapısını açıp, avluya yanımıza geliyorlar. Ellerinde sana yağı sürülmüş ekmek dilimleri...

«Bunlar kimin?» diye soruyor Güler.

«Ayten'in. Ayten'le kocası Almanya'da. Ben bakıyorum bunlara da. Emekli de olduk artık. Evdeyiz işte bütün gün bunlarla.»

«İhsan abi de emekli oldu mu?» diye soruyor Güler.

«İhsan abin sizlere ömür, Gülercim.» İç geçiriyor Semiha abla. Sonra durgunlaşan Güler'in omzuna koyuyor elini.

«Hadi içeri geçelim.»

«Biz, Semiha abla şöyle bir uğramıştık. Başka zaman oturmaya geliriz.»

«İmkânı yok bırakmam. Allah ne verdiyse hep beraber yeriz. Bir uçup gittiniz. İnsan bu kadar hayırsız olur mu be Gülercim? Ah o annen, göreyim bakayım ne yapıcam onu...»

«Söz, Semiha abla, annemle geliriz bir gün, ama şimdi bize müsade...»

Güler yeniden sarılıyor Semiha ablaya. Çocukları okşuyor. Çıkıyoruz. Anlatıyor Güler:

«Semiha abla Tekel'de otuz yıl işçi olarak çalıştı. Kocası da orada hamaldı. Ülserdi. Sapsarı yüzlü, uzun, çok zayıf, esmer bir adamdı. Çok az konuşurdu. Semiha ablanın oğulları da işçi. Ayten benim arkadaşımdı. Şimdi Almanya'daymış.»

Duyduğu hüznü gülümseyerek kapatmaya çalışıyor.

«Sorarlarsa nişanlım de» diyorum.

«Sözlüm diyeyim» diyor.

Güler'i şu anda öyle seviyorum ki...

Birden eğilip parmağıyla bir camı tıklatıyor. Küçük, loş pencerenin gerisinde, yaşlı, beyaz başörtülü bir yüz beliriyor. Açılıyor pencere. Semiha ablanın yüzündeki sevinç, şakacılık, sevecenlik belirmiyor bu yüzde.

«Beni tanıyamadın galiba Müzeyyen abla.» diyor Güler, gülerek.

«Tanıdım, diyor, Ömer Efendinin kızı.»

«Nasılsın Müzeyyen abla?» diyor Güler. Öpmek ister gibi yaklaşıyor ona. Müzeyyen ablanın yüzü taş gibi duruyor.

«İşte gördüğün gibi, diyor, yerimden kalkamıyorum.»

Odanın loşluğunda, derinlerde bir yerde küçük bir masa, masanın başında esmer bir delikanlı görüyorum. Süzüyor bizi. Onun yüzünde de sevinç yok. Kızgınlık var daha çok.

«Mustafa değil mi o?» Güler, başıyla delikanlıyı gösteriyor. Gülümsüyor, içeriye doğru.

«Evet» diyor Müzeyyen abla. Oturduğu divanın üstünde başını çevirip oğluna bakıyor. Oğlan isteksiz gülümsüyor. Yerinden kalkıp bize doğru geliyor. Bizimle tokalaşıyor.

«Ne yapıyorsun Mustafa?» diye soruyor Güler.

Müzeyyen abla yan yan oğluna bakıyor:

«İşsiz güçsüz oturuyor. Bekliyor Almanya'ya gitmek için kâğıtları gelsin. Çıktı fabrikadan.»

Başka bir şey soramıyor Güler.

«Peki, size geçmiş olsun. Annemle geliriz. Hadi alasmarladık Müzeyyen abla. Mustafa hoşça kal.»

Pencerenin yanından ayrılınca:

«Mustafa benim çocukluk arkadaşım, diyor Güler. Biraz da gizli gizli birbirimize aşıktık. Müzeyyen abla da Tekelde işçiydi. Anlamadım, felç mi olmuş? Niye yerinden kalkamıyor? Romatizma mı? Evleri güneşsiz, rutubetli, belki ondandır. Ne kadar yaşlanmış!»

«Niye daha önce onları görmeğe gelmedin Güler?»

«Bilmem... Buralar çok uzak geliyordu. Hem on-

larla konuşacak bir şeyim de yok diye düşünüyordum belki.»

Durgunlaşıyor. Sonra birden sevinçle:

«Seni Ayşe ablaya da götüreyim, diyor. Ben en çok onu severdim. O bizim mahalleye gelin gelmişti. Ben küçükken onun duvağını takıp aynaya bakardım. Onun da iki kızı var. Hadi gidelim.»

«Hadi.» diyorum.

Yine çalmadan itiyor bir tahta kapıyı.

Avludayız. Avlu paslı teneke saksılarla çevrili. Yıkanmış avlu. Çiçekler güzel.

İçteki kapı açılıyor. Beyaz tenli, başında yemenisiyle orta yaşlı bir kadın beliriyor.

«Aaaa! Kim gelmiş! Kim gelmiş!» diye bağırıyor kollarını açarak kucaklaşıyorlar.

«Sözlüm.» diyor Güler, beni göstererek.

«Maşallah, maşallah, birbirinize yakışmızsınız diyor» elini bana uzatırken.

Giriyoruz içeri. Pencere kıyısındaki divana oturuyoruz. Yastık nakışlı. Duvarlada renkli fotoğraflar var.

«Selma'nın fotoğrafları, diyor Ayşe abla, Almanya'da...»

«Aa herkes de Almanya'da, diyor Güler. Evlendi ha? Çocuğu da mı var?» Fotoğraflara yakından bakıyor.

«Var ya... İçerde uyuyor şimdi. Sorma Gülercim, çok zor. Çocuk daha dokuz aylık. Zatürre oldu. Orada parası çok tutuyor diye daha iki aylıkken bana bıraktılar. Ben de üstünüze afiyet, bir sürü hastalık. Ödüm kopuyor çocuk ölecek diye.»

«Ali abi ne yapıyor?»

«Yine o kahvede, Aynur da şimdi terzinin yanına girdi. Arkadaşına kadar gitti, birazdan gelir. E, anlat bakalım sizden ne var ne yok? Ne yapıyor o hayırsız annen?»

«O da hasta be Ayşe abla, pek çıkamıyor.»

«N'olacak bu hastalıklarla bizim halimiz? Çekilen çilelerin acısı mı çıkıyor artık, nedir?»

«Herhalde» diyor Güler. Sonra birlikte görünüme bakıyoruz. İzmir açık, renkli, güzel...

«Ee düğün ne zaman?» diye soruyor Ayşe abla.

Güler gülümsüyor, bana bakamıyor. «Yakında» demek geliyor içimden. Diyemiyorum.

«Bakalım artık» diyor Güler. Ayşe abla anlayışlı davranıp başka konuya geçiyor. Ölen yaşlılardan söz ediyor sonra. Güler her ölüme şaşıyor, üzülüyor.

«Haberin var mı? Neclâ da öldü.»

«Sahi mi? Nasıl olur? Niye öldü?»

«Sıtmadan. Akrandınız siz onunla. Kurtaramadılar bir türlü kızcağızı.»

Ayşe abla mutfağa giriyor. Güler üzgün.

«Allahaşkına bir şey yapayım deme Ayşe abla,» diyor.

«Olmaz öyle şey, karnınız açtır.»

«Vallahi değil. Az önce Kale'de pide yedik.»

«Bak doğru söyle, burası yabancı yer değil.»

«Vallahi doğru söylüyorum.»

«Peki, günahı boynunuza» diyor Ayşe abla. Bize limonata yapıp getiriyor.

İçiyoruz limonataları. Ben görünümün güzelliğinden söz ediyorum. Sonra da söylediklerimi saçma buluyorum.

Güler'le Ayşe abla öpüşerek, birbirlerine sıkı sıkı sarılarak vedalaşıyorlar.

Basamaklardan iniyoruz. Birden Güler sarı bir evin önünde duruyor. Küçük bir bahçesi, tuğladan bir balkonu, rasgele eklenmiş odalarıyla genişçe bir ev bu.

«Ayva ağacına bak, ne kadar büyümüş.» diyor.

Bakıyorum. Bahçeden taşmış bir ayva ağacının dalları karşıki evin bahçesine dalmış.

«Numarası değişmiş, diyor, Güler. Bizim eski ev.»

Birlikte bakıyoruz eve. Evin pencerelerinde dayanmış yüzler de bize bakıyor. Bir kaç aile oturuyor içinde. Güler onları tanımıyor. Onlar da Güler'i tanımıyorlar. Yadırgayarak bakıyorlar bize. Güler onlara gülümsüyor. Elini tutuyorum Güler'in. İniyoruz. Çok duygulandığını seziyorum.

Düz yola gelince, sokağın başında durup yukarılara bakıyor. Sonra bana çeviriyor yüzünü:

«Yoruldun mu?» diye soruyor.

«Yoo, diyorum. Güzel bir gezinti oldu. Karşıyaka'ya gitmekten, Kordonboyu'nda dolaşmaktan daha iyi...»

«Hay Allah saat dört olmuş. Senin otobüs kaçta?»

«Sekizde, diyorum, dört saatimiz var.»

Otobüs durağına geliyoruz.

«Bir gün burada, kahvelerin önünde ayağımdaki takunyalardan birinin lastiği kopmuştu. Çok utanmıştım. Ötekini de almıştım elime, öyle yürümüştüm.»

Güler her şeyi gülümseyerek anlatıyor. Anlattık-

larının duygusuna kaptırmıyor kendini.

«Burada bir kalaycı vardı. Onun çırağı beni seviyordu. Ben ortaokula gidiyordum. Onun ilgisini küçümsüyordum. Annesini gönderip beni istetti. Annem de bu isteği küçümsedi.»

Durakta yaşlı bir adam görüyoruz. Kaldırıma oturmuş, limon satıyor. Bir gözü kör.

«Bak, Hüseyin amca bu... Eskiden taş ocaklarında çalışırdı. Güçlü kuvvetli bir adamdı. Neclâ'nın babası. Hani sıtmadan ölen Neclâ vardı ya...»

Hüseyin amca kısık sesiyle limon satıyor.

Otobüse biniyoruz. Eski, gıcırtılı, hurda bir otobüs.

«En kötü otobüsleri eskiden de hep buraya verirlerdi.»

Yollara bakıyor. Dalgınlaşıyor.

«Gidip deniz kıyısında, otobüsün kalkış saatına kadar oturalım mı?»

«Olur.» diyor.

Güler'le denize bakarak konuşmak istiyorum. Gerçekten de sözlüm olduğunu ona söylemek istiyorum. Onu artık İstanbul'a götürmek istediğimi ama geçim sıkıntısının bizi bunaltacağından korktuğumu söylemek istiyorum.

Yine Pasaport'a geliyoruz. Boyalı iskemlelere oturuyoruz. Kahve kalabalıklaşmış. Bira içiyoruz. Tost yiyoruz. Gidiş saatim yaklaştığı için üzülüyorum.

«Ev kiraları İzmir'de de çok yüksek mi?» diye soruyorum.

«Evet, bu yıl iki üç misli daha yüksek.»

«İstanbul'da da öyle» diyorum.

Sokuluyorum Güler'e:

«Ne yapmalı?» diyorum.

«Ne için?» diye soruyor Güler. Yüzünde yumuşak, içten bir merak var.

«Birlikte olmak için.» diyorum.

«Ne zaman?» diyor.

«Hemen» diyorum.

«Olamaz ki, diyor, kardeşlerim okuyor. Annem hasta. Belki daha sonra.»

«Ne kadar sonra?»

«Üç yıl sonra.»

Susuyoruz. Güler'e karşı birden bir kırgınlık duyar gibi oluyorum. Öfkeleniyorum. Öfke bana yeni bir atılım kazandırıyor.

«Sen de çalışırsın. Kazandığını ailene yollarsın. Ben sana bakarım» diyorum.

Önce önüne bakıyor Güler, gülümsüyor, sonra elini elimin üstüne koyuyor:

«Ben de yanında olmak istiyorum, diyor. Az parayla geçinmeye razıyım.»

Onu öpmek istiyorum. Alnını, yanaklarını, dudaklarını, ellerini...

«Tamam, diyorum. Bir gecekondu kiralasam gelir misin?»

«Evet,» diyor Güler.

«Sevgilim» diyorum Güler'e.

Güler beni uğurluyor. Şehir dışına çıkınca başımı arkaya yaslıyorum. Mutluluk duyuyorum. Birden bir senaryo yazmaya karar veriyorum.

Kadifekale'ye gidişimizi anlatan bir senaryo yazacağım. Tekel'den emekli olmuş işçi kadınları ve Güler'i anlatacağım.

1976

Çimen kokusu duman kokusunu bastırdığına göre ilk yaz geldi.

Çalışan anne babalar, pazar sabahı çocuklarını temiz giysilerle parka getiriyorlar. Kız çocuklarını gelin, erkek çocuklarını damat gibi giydirmeyi nedense çok seviyorlar.

Park doluyor. Babalar tıraşlı, kravatlı, takım elbiseli. Anneler boyalı, topuklu pabuçlu, alıngan.

Büyük bir çınarın altında masalar, kırmızı, yeşil iskemleler... Oturmadan önce iskemlelere üflüyorlar. Kalkan toza yüzlerini buruşturuyorlar. Sonra elleri ayçiçeği külâhına uzanıyor. Çıt çıt çıt... Böylece bütün masalarda bir ayçiçeği sohbeti başlıyor.

Çocukların düşüp kalkmasıyla, çekişmesiyle, üşümesiyle, çişiyle babalar ilgileniyor, çünkü anneler genellikle daha şişman. Peruklarının bu kadar benzer oluşu çok şaşırtıcı: Kısa, sarı, bukleli. Garip bir okulun yaşlı başlı ve bir disipline boyun eğen öğ-

rencileri gibiler. Çekirdek yemedikleri zamanlar kollarını göğüsleriyle karınlarının bıraktığı dar aralığa yerleştiriyorlar. Bir baş işaretiyle yardıma gereksinmesi olan çocuklarını gösteriyorlar kocalarına. Kocalar uysal. Kadınlar çok yorulduklarına, kocalarını inandırmışlar. Böyle olunca tabiî her şeyde eşitlik oluyor. Çocuklarını, karısını tatil günlerinde arabaya bindirip şehir dışına çıkaramayan erkekler genellikle geçimli davranıyor.

Anneler babalar için bir eğlence yeri değil park. Bakıyorlar. Ne konuşulsun? «Bir çay daha!» «Dün gece rüyamda...» «Yine bizim müdür...» «Eh bayağı ısınıyor havalar...» Sonra yine uzun susmalar, dalmalar... Erkek bazan kalkıp bol resimli bir gazete alıyor. Bütün resimlerin altını ve arka sayfayı baştan aşağı okuyor. Kadın iyice yalnız kalıyor, yine kırılıyor. Yan masada kendisine çok benzeyen bir kadın ilişiyor gözüne, gülümsüyor. «Yaramaz sağolsun...» «Daha sabah yıkadım, hiç tutmayı bilmiyor...» «Sabah bir yumurtayı yedirinceye kadar akla karayı seçtik...» Konuşmalar genellikle şu cümleyle bitiyor: «Hayat zor...» Her hafta beklenen pazar yine yeni bir durum, değişik bir kaynaşma getirememiştir.

Kadın kocasına, karşı masadakileri gösterip kulağına bir şeyler fısıldıyor. Erkek başını sallıyor ama anlatılanlara ilgi duymuyor. Parktakiler hem her şeyle ilgili hem de gerçek bir ilgiden çok uzak gibiler. Çoğu kez saatlerine bakıyorlar.

Zaman zaman kısa süren çekişmeler görülüyor: «Hastaysan git dedim sana doktora.» Ya da kadın: «Giymeseydin şu elbiseni, çabuk toz kapıyor, bari dikkatli ol.» Erkek: «Pek mi lâzımdı yeni perde?»

Kadın: «Evet armut piş ağzıma düş.» Erkek: «Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.» Kadın: «Anlıyana sivrisinek saz...» Sonra küskünlük.

Park birden kahkahalarla doldu. Donuk, neşesiz, yorgun yüzler aydınlandı. Gazeteler, ayçiçeği çekirdekleri bir yana bırakıldı. Karı - kocalar kaynaştı, iskemleler yaklaştırıldı.

Koyu renk takım elbiseli, kravatlı, düzgün tıraşlı bir deli gelmiştir parka. Sahneye fırlamış gibi karşılarında durdu, selâm çaktı. Ciddî, resmî bir selâm. Gülmüyordu kendisi, disiplinliydi. Uygun adım yürümeye başladı. Komutlar veriyordu ama ne dediği anlaşılmıyordu. Başı dimdik, bedeni kaskatı, adımları çok sertti. Sonra elindeki kısık sesli düdüğü öttürmeğe koyuldu. Parmağıyla sağa sola buyruklar verdi. Kadınlar «Ayy ayy!» diyerek, elleriyle ağızlarını kapatarak, kocalarına doğru kaykılarak gülmekten kırılıyorlardı. Erkeklerse başlarını geriye atarak ya da ellerini göğüslerinde kavuşturarak kahkahalar atıyorlardı. Delinin yanakları şişiyor, boynu geriliyor, gözleri alabildiğine açılıyordu. Yine uygun adım yürümeğe başladı. Sonra birden zınk diye durdu. Seyircilerini sessizliğe, saygıya çağırır gibi bir süre bekledi. Bir söylev verdi. Ağzından sözcükler yerine açılan, kapanan, uzayan, kalınlaşan, incelen sesler çıkıyordu. Coşmuştu. El kol hareketleriyle söylediklerinin inandırıcılığını arttırmak istiyordu. Kollarını açarak caddeleri, parkın yakınında yükselen yüksek yapıları gösterdi. Sonra parmaklarıyla sayıp döktü, kızdı, ayağını yere vurdu, ardından ringteki hakem gibi bir süre yere doğru parmağını salladı, iyice coş-

muştu. Kimseye kulak asmıyordu. Herkesi yola getirmek ister gibiydi.

Kadınlar kocalarına «ne iyi ettik de geldik!» der gibi bakıyorlar, yorulan çenelerini tutuyorlar, zaman zaman da mutlulukla kocalarının kollarına yapışıyorlardı. Kimilerinin bu kendinden geçmişlik içinde kısa, sarı bukleli perukları azcık kaymıştı.

Sustu deli. Kolları yana düştü. Yüzü birden çaresiz ve acılı göründü. Boynunu bile büktü. Alt dudağı sarktı. Seyircilerine umudu kırılmış, başarısızlığa uğramış gibi baktı. Hepsine tek tek göz gezdirdi. İçlerinden birini arıyor gibiydi. Onlarsa hep birlikte, birbirlerine bakarak, neşeyi, şenliği onaylayarak gülüyorlardı.

Deli birden sert bir atılımla sağ kolunu dümdüz onlara doğru uzattı. Başını yeniden dikleştirdi. Gözleri dondu. Uzanmış elinin başparmağını orta ve işaretparmağının arasına soktu.

«Hiiii»yle başlayan uzun bir soluk doldurdu parkı. Gülmeler birden durdu. Deli durumunu değiştirmiyordu. Artık bir heykel gibiydi. Gözlerini bile kırpmıyordu.

O zaman erkekler birbirlerine baktılar. Kadınlarsa elleriyle gözlerini kapadılar, korkulu bir gerginlik oluştu.

Toplu tepkiyi, öfkeden titreyen beceriksiz bir ses başlattı:

«Çekil ulan!»

Deli ürkütecek kadar devinimsiz, kıpırtısızdı.

Sesler art arda, sonra hep birlikte yükseldi. Birden bütün parktakiler bir tek amaç için birleştiler.

Sonunda kalktı erkekler. Kadınlarsa birbirlerine

sokuldular. Ellerini gözlerinden çekmiş, ağızlarına götürmüşlerdi. Ağlayacak gibiydiler.

Hep birlikte, yan yana, nerdeyse kol kola, deliye doğru yürüdü erkekler.

İlkyaz güneşi delinin tam tepesindeydi. Alnında ter damlaları oluşmuştu. Bir heykel olduğuna kendisini inandırmıştı, hem bir gün nasıl olsa kendi heykelinin de dikileceğini sanıyordu. Şimdi artık istese de kıpırdıyamayacak gibiydi.

Çak yaklaştı erkekler.

Bir an delinin aykırı işareti yapmaktan vazgeçmeyen eline büyük bir çaresizlikle baktılar.

Alttan almak istedi biri:

«Git kardeşim buradan!»

Deli görmüyor, duymuyor gibiydi.

Bir el omzuna dokundu.

Erkekler takım elbiseleri, kravatlı yakaları içinde terlediler. Kavgayı sevmeyen erkeklerdi. Uysal, yumuşak başlı kocalardı. Ama akıl almaz bir kışkırtıcılıktı bu, dayanılmazdı.

Hep birlikte arkasına geçtiler delinin. Artık çok öfkeliydiler. Çullanacaklardı, tam...

Delinin çığlığı birden keskin, uzun bir bıçak gibi girdi parkın karnına. Çocuklar ağlayarak annelerine koştular. Kadınlar büzüldüler, kulaklarını avuçlarıyla tıkadılar.

Erkekler şaşkın, korkulu bir düşten uyanmış gibiydiler. Bir süre, delinin, ortalarında kalmış, boyalı, sahipsiz, ölü pabuçlarına baktılar.

Pabuçların sahibi ise şimdi akasya, leylak kokan sokaklarda, hiç durmayacakmış igbi bir koşuya başlamıştı. Çığlığı hâlâ duyuluyordu.

Çıt çıt çıt... Kadınların, erkeklerin, çocukların ellerinde ayçiçekleri. İşte bu pazar da böyle geçip gidiyordu. Yüzler iyice asılmıştı ve herkes birbirine kızıyor gibiydi.

1972

On dört mayıs anneler günü: İncecik bir kadın elinin içinden bir çiçek dalı göğeriyor.

Anneler derneği, belediyeye, «14 mayıs günü evlenmeye hazır iki yoksul genç bulun. Nikâhlarını biz kıydıracağız. Çeyizlerini biz düzeceğiz» diye haber salmış.

Evlenme salonunun önünde genç kızlar, yeni yetmeler bekleşiyordu. Turuncu, gülkurusu bluzlar güneşte parlıyordu.

Salon doluyordu. Fileler, su şişeleri, biberonlar ve neşeli gülüşler... Birinin ayağı kayıyordu, gülünüyordu. İskemle gıcırdıyordu, gülünüyordu. Biri yüksek sesle aksırıyordu, birinin başörtüsü kayıyordu, yine gülünüyordu. Gülmeyen sanki yadırganıyordu. Bu arada çekişmeler de oluyordu:

«Benim yerimdi, hırkamı koymuştum kızım, açıkgözü candarmaya yazarlar.»

Ötekiler hemen araya giriyordu:

«Bırakın Allahaşkına çekişmeyi; aman siz de, böyle bir günde...»

Bu arada hem ağlayan, hem sevinen oğlan, kız anaları sağa sola koşuşuyordu. Sevinçliydiler: «Mürüvvet» görüyorlardı.

Analardan biri, satenden başörtüsü, büzgülü yeni giysisi ve müslin çoraplarıyla çağrılıların arasında dolaşırken bu büyük heyecanı taşıyamayacağından korkuyor gibiydi. Koluna yapıştılar:

«Sendeki şans kimsede yok!»

«Çeyizi de onlar mı düzdü?»

«Dünyada ne iyiler var. Tuttukları altın olsun.»

Saçları topuzlu, gözleri, park duvarlarını süsleyen vedetler gibi rimelli, kuyruklu, esmer bir genç kız gelişlerini muştuladı: «Geliyorlar, hey geliyorlar! Haydin bakalım ön sıradakiler!»

Ön sırada oturanlar kızdılar. Onlar salona ilk gelenlerdi ve bu yerleri ne zamandır korumuşlardı.

«Ayıp be kızım! Daha önce niye söylemezsiniz?...»

Onlar, lâcivert, bej giysileri, sandre saçları, Alman kadınları gibi küçük zarif şapkalarıyla kapıda göründüler. Ön sıradakiler çabucak toparlandılar. Başörtülerini sıkıp gerilediler. Arka sıralarda kendilerine yeni yerler açtılar. Bir iskemlede iki kişi de oturabilirdi. Gelenler güleryüzlüydüler. En öndeki salona girer girmez yumuk yumuk ak ellerini iki yana açarak, oturanları, hepsini anaç bir sevecenlikle kucaklamak ister gibi selâmladı. Hemen arkasında yürüyen, turbanlı, kısa boylu, çantası, ayakkabısı yılan derisinden üye, yüksek sesle önünde gi-

denin kim olduğunu duyurdu: «Başkanımız! Başkanımız!»

Sonra başkana göstermeden halka alkış tutmalarını işaret etti. Alkış koptu. Başkan: «Kardeşler! Aziz Türk anaları, hoş geldiniz!» diye bağırdı. Önce kafaları tıraşlı, dizleri, dirsekleri yaralı bereli oğlanlar, yani şeker için bekleşenler alkışladı.

Salon uğultuyla doldu:

«Sağol!»

O sırada, az önceki heyecanlı ana, giriş kapısının dibine, kara perdenin yanıbaşına sinmişti. Başörtüsünün uçlarını gözlerine götürüyordu. Başkana, ürkek, içindeki duyguları dışa vuran bir gülümseyişle bakıyordu. Kasketini ellerinin arasında tutan, yaşlı, küçük kafalı baba, ananın arkasında, yüzünün yarısını gösterecek biçimde yerini almıştı. Ana başını arkaya çevirip kocasıyla göz göze geldi. İkisi de sahipliği erkeklerden daha dik yürüyen, daha sağlam basan bu gösterişli kadınlara bıraktıkları için hoşnut görünüyordu.

Üyeler boşaltılan ön sıradaki yerlerini aldılar. Salonda birden bir düzen kuruldu. İskemle gıcırtıları, sesli gülüşler azaldı. Çocuklar çekiştirilerek, azarlanarak sindirildi. Bütün gözler ön sıralardaki şapkalı, geniş omuzlu, güzel kokuları dalga dalga arkarala yayılan üyelerdeydi. Onlarsa kendi aralarında, boyunlarını sağa sola kırarak söyleşmeye, atılan pamuklar gibi çınlamalar bırakan kahkahalarıyla gülüşmeye başlamışlardı.

Az sonra bir üyenin kolunda, aşırı pudralanmış yüzünü, kara tahtaya tebeşirle yazılmış bir soru işareti gibi açığa çıkaran kara döpiyesiyle ağır gövdeli

bir konuk daha içeri girdi. Ona eşlik eden üye dudaklarını gizli bir şey söyleyecekmiş gibi büzüp salondakilere doğru uzatarak sesindeki on beş yaşındaki kız kıvraklığıyla:

«Geçen yılın annesi! Geçen yılın annesi!» diye bağırdı.

Geçen yılın annesi, birlik üyeleriyle uzun bir ayrılığın özlemini giderircesine öpüştü, koklaştı, aralarına oturdu.

Çocuklar birden annelerinin dizlerinden kurtuldu. Yeni yetmeler birbirlerini iterek kapıya koşuştu: Bandocular gelmişti. Her yerde, coşkulu karşılayıcıları çocuklar olan bandocular, lâcivert üniformaları, altın gibi çalgılarıyla tek sıra halinde dış kapıdan içeri girdiler. Borazancıların şişkin yanaklarındaki gamzelerinden çocukları gülerek selâmladıkları anlaşılıyordu. Dış salonda kaldılar.

Çocuklar da karşılarına dizildiler. Artık içeri dönmeyi, çimdiklenerek oturtulmayı istemiyorlardı. Çocuklar bandoculardan, bandocular çocuklardan hoşnuttu. Aralarındaki uzaklığı bozmadan birbirlerine laf da atıyorlardı.

Kapıda iri gölgeler belirdi. Yine sessizlik oldu. Gelenler gözlüklü, takım elbiseli, dimdik ve güleryüzlü erkeklerdi.

Kadın başkan, gelenleri erkeksi, «resmî» bir selâmla karşıladı. Ellerini sıkarken de başını eğmenin ölçüsünü kaçırmamaya çalıştı.

«Sayın başkanımız!»

Artık salon tam bir saygıya gömülmüştü. Büyük bir törendi bu. Mahallede uzun süre konuşulacak,

onuru bugünkü gelinlerin çocuklarına da aktarılacak büyük bir olaydı.

Bandocular birden davrandı: «Love story». Gelinler geliyor demekti. Salondakiler hep birden ayağa kalktılar. «Kumparsitayı çalmıyorlar» dedi arka sıralardan bir kadın.

Delikanlılar, bandocularla çocukların arasındaki geçidin daralmaması için sırtlarıyla çocuklara yaslanıp geriye itiyorlardı onları. Çocukların yüzleri sıkışıyor, sonra da daha da terlemiş ve kızarmış olarak büyüklerin kolları arasından yeniden çıkıyordu ortaya.

İki gelin ağır ağır salona giriyordu. Beyaz tülleri yüzlerindeki korkuyu, heyecanı örtüyordu sanki. Bir kolları nişanlılarında, öteki kolları annelerinin yerini bir anda alan eflatun ya da sarı saçlı yabancı kadınlardaydı.

Birlik üyeleri «Love story»nin ritmine uygun adımlarla salınarak yürüyorlardı.

Damatlar, yanık yüzleri ve briyantinli saçlarıyla birbirlerine benziyorlardı. Enselerini kesen yakalarıyla başlarını dik tutmaya çalışıyorlardı. Giyimleriyle yüzleri ve bedenleri arasında istenen bağ kurulamamıştı. Bu duruma uyabilmek için yabancı bir dilin sözcüklerini sökmeğe çalışan köylü öğrenciler gibi zorlanmaktaydılar sanki.

Birlik üyeleri gelinlere, damatlara kılavuzluk etmede birbirleriyle yarışıyorlardı. Damatların kulağına, gelinlerin yüzlerindeki tülleri kaldırmalarını fısıldadılar. Damatlar bir balyayı iter gibi kaldırdılar tülleri.

Çiftlerden biri ve tanıklar yerlerini aldılar. Tanıklar az önce salona giren erkeklerdendi.

Evlendirme memuru isimlerini sordu:
«İsmin kızım? Efendim? Bağır biraz.»
«İsmin oğlum?»
Tanıklara da sordu:
«İsm-i âliniz efendim?»

Memur bugünkü işinin özel bir anlam taşıdığını biliyordu. Yıllardır gözlerini kısarak, sakız çiğner gibi söylediği sözcükleri, bugün bir edebiyat öğretmeni gibi söylüyordu. Hemen o anda, çok duygulanarak buluverdiği bir cümleyi sözlerinin sonuna eklemekten kendini alamadı:

«Bu vatanı ancak fedakâr, vefakâr ve cefakâr analar, millet için faideli evlâtlar yetiştirerek kalkındıracaklardır.»

Bu kez alkışı ön sıradaki erkekler başlattı. Gelinle damat kürsüye gelerek imzalarını attılar. Evlendirme memurunun uzattığı eli kavrayıp öpüverdiler. Birbirlerine döndüler. Damat az önce kendisine fısıldanmış olanları ansımaya çalışarak hazırolda durdu. Başını uzatıp, gelini çabucak iki yanağından öpüverdi. Üyeler gülümsediler. Alkışladılar. Gelinle damat yerlerine döndüler. Birden gelinin anası başı önünde üyelerin arasından hızlı adımlarla geçti. Kızının arkasında durdu. Esmer, yaşlı elleriyle onun yüzünü kavrayarak kendine doğru çevirdi. Alnından, yanaklarından öptü. Bu beklenmedik sert girişimden boynu acımış, ya da duvağı bozulmuş gibi olan gelin, anasının coşkunluğuna karşılık vermedi. Bu insanların yanında her davranışın bir kurala uyması gerektiğini düşünüyordu belki. Ana yerine döndü. Sonra da Helena topuzlu genç bir üye gelinin yanına geldi. Beyaz boynunu uzatarak kulağına eğildi. Ge-

linin yüzü çözüldü. Kırık, titrek bir gülümsemeyle, bu nazik ve görgülü ablayla sırdaş oluvermenin sevincini duydu. Başını salladı. Ayağını ağır ağır damadın ayağına yaklaştırdı. Hafifçe basıp geri çekti. Yanıbaşında sonucu bekleyen üye, gülümseyerek eliyle sırtını sıvazladı onun.

Başkan tahta basamakları sarsan bir yürüyüşle kürsüye çıktı. Eline mikrofonu aldı. Ön sıraya bakıp önce teşekkürlerini sunduğunu bildirdi. Sonra gelinlere, damatlara bakıp iyi dileklerini dile getirdi. Ardından sesleniş açısını genişletip bütün salona baktı. Türkiye'nin «siyasî, içtimaî, iktisadî kalkınmasında» kendilerine, yani bütün analara ve ana olacak Türk kızlarına düşen payı, görevi anlattı. Coşkusunun içtenliğini kanıtlamak için yumruğunu sıktı. Artık sesini, sözlerini denetlemesi olanaksızmış gibi var gücüyle bağırdı:

«Analar! Çocuklarınızı dış cereyanlardan, sapık fikirlerden koruyunuz! Onları gerçek birer Türk evlâdı olarak yetiştiriniz!»

İşte en büyük alkış o zaman koptu. Kapılarda yığılmış çağrısız çocuklar mor, mavi plastik sandaletlerinin tozunu saça saça alkıış beslediler ve gülerek bağırdılar:

«Yaşa!»

Başkan sözlerini bitirirken, törenin son bulduğunu, şimdi ise «pek kıymetli» belediye bandosunun kendilerine en güzel parçaları dinletmek üzere hazır olduğunu bildirdi.

Bandocular dış salonda, kalabalığın kendilerine doğru aktığını görerek gülümsediler. İlk parçalarına başladılar:

«Bir şarkısın sen, ömür boyu sürecek.»

Üyeler, yan yana, bandocuların tam karşısına sıralandılar. Sevinçler daha da açılmıştı. Başkan, «günün anlam ve önemini belirten» konuşmasından ötürü kendisini kutlayanlara alçak gönüllülüğünü elden bırakmadan karşılık vermeye çalışıyordu. Çalınan ilk parça biter bitmez, çok uzun boyu, iri çökük gözleriyle «Killing»i andıran bakan bandoculara yaklaştı. Şefin kulağına eğildi. Şef, başını «hay hay» anlamına salladı. Bandoculara döndü. Parça çalınmaya başlandı:

«Ağlama değmez hayat, bu göz yaşlarına...»

Üyeler birden bir karar verdiler. Genç kızları kollarından tutup onların çekingenliklerine aldırış etmeden aralarına aldılar. Genç oğlanları da çağırdılar. Gelinlerle damatlar da kendilerini bu hazırlığın içinde buluverdiler. Toplananlar el ele kol kola dans etmeğe başladılar. Adım sayılarını, sağa, sola dönüp kıvrımaları üyeler düzenlemekteydi. Ötekiler bu dans biçimini kavramak için üyelerin ayaklarına, omuzlarına, dikkatle ama umutsuzlukla bakıyorlardı. Üyeler bu yeni tür kaynaşmadan çok hoşnut görünüyordu. Sayın bakanı da aralarına aldılar. Bakan dansın rastlantısı içinde, birden yüzü siivlcelerle kaplı, pantolonunun paçaları kirli ayak bileklerini açıkta bırakan, sıska bir yeni yetmeyle kol kola geldi. Bütün çabalarına karşın çocukla adım uyumunu sağlayamadı.

Eğlenti bölümü de son buldu.

Oraların şişman, kırmızı kazaklı fotoğrafçısı kapının önünde bekliyordu.

Önce üyeler, gelinleri, damatları aralarına alarak

poz verdiler. Gelinler yağmurdan korunuyormuş gibi kapanık görünüyorlardı. Üyelerin bütün çabalarına karşın, bir türlü sırtlarını dik tutup, gamzelerini gösterecek biçimde poz veremediler.

İkinci poz bandocularla birlikteydi. Çocuklar artık yerlerinde duramıyorlardı. Bandocuların yanına sokulup, başlarını makinenin görüş alanı içine sokmaya çalışıyorlardı. Her iki yandan sıkıştırılan bandocular sonunda öfkelendiler. Kollarını savurarak çocukların çoğunu püskürttüler.

Üyeler, uzaktan bakan gelin ve damat ana babalarının kollarına girdiler. Onları kızlarının, oğullarının yanına, fotoğrafçının karşısına yerleştirdiler. Fotoğraf çekileceği anda üyelerden biri fotoğrafçıyı durdurdu. Kız anasına yaklaştı. Onun beyaz yazmasını geriye atıp bağlayarak bir türban izlenimi yaratmayı denedi. Ana da kendini bu bilmiş ellere bıraktı.

Kapının önünde bekleyen taksilere doğru gidildi. Taksilerde beyaz flamalar dalgalanıyordu: İnce bir kadın elinin içinden bir çiçek dalı göğeriyor.

Üyeler taksilere doluşma konusunda anlaşamadılar. Kimler gelinlerle damatları Aktepe'deki ve Balgat'taki evlerine götürecekti? Onları yarı yolda bırakmak törenin kamuoyundaki yankısını azaltabilirdi.

Gelinlerle damatlar, taksilerin yanıbaşında, üyelerin vereceği kararı bekliyordu. Sonunda başkan eliyle işaret ederek buyruklar verdi:

«Hadi bakalım gelinler güveyler atlayın.»

«Sen de bin Ülfet Hanım, Hayrünnisa Hanım, taksi Aktepe'ye, Balgat'a uğrar, sonra da sizi Suzan Hanımın evine getirir. Akşam orada toplanıyoruz.»

İki gelin ortada, damatlar yanlarda taksinin ar-

ka koltuğunda yerlerini aldılar. Gelinler birbirlerine bakmıyorlar, yakınlık göstermiyorlardı. Yalnız onları uğurlayan dağınık kalabalığa bakıyorlardı.

Taksi hareket etti.

Kalabalık bir süngerin gözenekleri gibi, gelinlerin gözlerinde sarardı, eridi ve ıslandı.

Az önce yapılmış türbanı koruyamamış beyaz yazmalı kız anası ve ellerini arkada kenetlemiş, kamburu çıkmış, ensesinde derin koyu çizgiler taşıyan kocası komşularının gülüşlerini paylaşmaksızın sessiz sessiz yürüyorlardı.

1972

O yolu akşam olunca küme küme kara, başörtülü, çarşaflı kadınlar ve bol pantolonlu erkekler doldururdu. Kadınlar yan yana, art arda, aralarına erkek sızdırmadan yürümeğe çalışırlardı. Arada, camgöbeği ya da gülkurusu bluzlar giymiş, aynı renk kurdelelerle saçlarını arkadan özenerek bağlamış, yakalarına yaprak, kelebek, uğur böceği iğneleri iliştirmiş, kol kola genç kızların bu karalı kadınlardan ayrı görünmeye çalışarak geçtiği olurdu. Bu kızlar çantalarında çoğu kez tütün kokusunu bastıracak esanslar taşırdı. Arkalarında ise, saçlarıyla ayakkabılarını parlatmaya özellikle dikkat eden, toy gülüşlü, aşkları yüzünden içen ve dövüşen erkekler yürürdü. Kokareççiler, turşucular, oyuncakçılar, yüzük, küpe satıcıları bu dönüş kalabalığını dört gözle beklerdi. Gazeteciler, magazinciler ise en iyi, en heyecan verici başlığı seçip öyle bağırırlardı:

«Karısıyla âşığını yatakta öldürdüğünü yazıyor!»

«Baltayla öldürdüğünü yazıyor!»

Ya da:

«Kraliçe geliyor!»

Nermin sevmezdi gazete; resimli, haftalık magazinler severdi, ama bu başlığa dayanamadı. Aldı, ikiye katlarken kraliçenin yüzünün kırılmamasına özen gösterdi. Az sonra da eczaneye girip: «Kinin var mı?» diye sordu. Evin önüne gelince yol arkadaşına:

«Yarın sabah, giderken yine vur cama.» dedi.

Tahta kapıyı omzuyla itti. Babası avluda çıra kesmekteydi.

Yine giymemiş gelir gelmez picamasını,» diye geçirdi içinden. Kızgınlığını bakışıyla belirtmeğe çalışarak yanından geçti. Kardeşini yatakta oturmuş, kuru karpuz çekirdeği yerken buldu.

«İyi misin kız? Senin oğlan bugün yakasına sarı çiçek takmıştı, hastasın diye...»

Nurten gözlerini yorgana dikerek gülümsedi.

«Otur çekirdek yiyelim.»

Nermin yatağa çöktü, gazeteyi açtı. Kraliçenin resmine bir süre baktı. Sonra:

«Kraliçe yarın geliyor» dedi, gazeteyi kardeşine uzattı.

«Varyant'tan geçecekmiş, ikide. Yarın cumartesi. Gidip görelim mi? Sana kinin de aldım. Akaşmdan içersin, titremen geçer. Kraliçeyi görmek herkesin eline geçmez. Hem senin oğlan da orda olur. Konuşmak yok tabii, o kalabalıkta, bir gören olur, babama söyle, babam hastalığına bakmaz, kırar bir yerlerini. Görelim kraliçeyi. Gözlerine bütün dünya hayran. O kadar güzel kadının niye çocuğu olmaz anlamıyorum. Allahın işine bak, bizim maallede it sürüsü kadar, bilâkis kadınlar olmasın diye bakıyor; çünkü bakım yok

ki... Çıkarıp çıkarıp salıyorlar, sokağa. Büyüyünce de anca çırak olurlar. Okuma da yok. Gözlerini açmışlar, sokak. Yola gelir mi bu piçler? Ey kurban olduğum Allah vermedi bir çocukcuk da kraliçeye. Koskoca saray zavallıya çocuksuz zından oluyordur.»

Birlikte iç geçirdiler. Nurten tasalı:

«Kocası boşayacak olmazsa» dedi. «Seven böyle yapar mı?»

Sonra sustu. Üzgün üzgün tavana baktı.

«Babam da şu kiremitleri bir türlü onarmadı, dedi, yağdıkça akıyor, ne kilim kaldı doğru dürüst, ne yorgan.»

Nermin pencereye doğru gitti, perdeyi çekti, gözlerini kara bulutlara dikti.

«Ama Şah da ne yapsın? dedi, koskoca milletini sevdiği kadın uğruna yüz üstü mü bıraksın? Ona da acıyorum. Kraliçeyi seviyor, heykelini yaptırıyormuş.

Akşama ne yapalım? Patates kızartayım ister misin? Babam da gitsin yoğurt alsın. Sen bugünlerde iyice boğazdan kesildin. Canın bir şey çekerse bana söyle, akşamları gelirken alırım. Hani iştah şurubundan içiyor musun bari? Kaç defa anlattık sana kızım, can boğazdan gelir... Belediye Abbasağa'daki bataklıkları bir kurutsa iyileşirsin.»

Nurten çekirdek kabuğu dolu gazeteyi, yere, kilimin üstüne bıraktı, sonra da başını yastığa koydu.

«Kraliçenin tek kusuru bacakları, çok ince, annesi Alman'mış da ondan... Bacakları öyle olmasa dünya güzeli sayılır. Allah neler yaratmış! Beni de böyle kara kuru yaratmış. Gözlerim mavi olsaydı

dünyada başak hiç bir şey istemezdim. Yarın gelirken bana ne al biliyor musun? Şambali.»

Babaları, yoğurt alırken bir şişe de şarap almıştı. Nermin patatesleri kızartırken babasına duyduğu öfkeden gözleri dolu dolu oldu. «Şarap alacağına elma alaydı ya.» diye geçirdi içinden. Yine de kızaran patatesleri soğumadan babasının önüne koydu. Babası çoğu kez onlardan ayrı yerdi, onların yanında içmenin yakışık olmayacağını düşünürdü, kızlarının öfkesini de çok iyi sezerdi. Kendini yalnız ve bırakılmış duyardı. «Bir geçsem bekçiliğe böyle olmayacak.» diye geçirirdi.

İki kardeş pencerenin önündeki sedire oturdular. Nermin önlerine yaymak için bir gazete arandı. Yatak altına, teldolabın üstüne baktı, eski magazinler vardı ama gazete yoktu.

Nurten yatağın üstündeki gazeteyi gösterdi:

«Seriver işte şunu!»

Nermin elini gazeteye uzatacakken birden çekti.

«Hadi be sen de!» dedi. «Kraliçenin resmi var.»

O sırada bir paket kâğıdı geçti eline, yayarken alçak sesle konuştu:

«Babam eskiden gazete alırdı, siyaset haberlerini bile okurdu, n'oldu bu adama? Kadına mı gidiyor nedir?»

Nurten: «Versene bir palto, dedi, üşüyorum.»

Nermin öfkeyle karışık baktı ona:

«Tuttu mu yine? dedi, iyileş artık, hangi yana koşacağımı şaşırdım.» Sonra yüklüğün üstündeki battaniyeyi getirip Nurten'i sardı, o an öfkesinin yerini belli belirsiz bir sevecenlik aldı.

«Yemekten sonra kininini içersin, bakayım ıhla-

mur kaldıysa, ihlamur da içersin. Yarına iyileş Allahaşkına. Ben Varyant'a yalnız gidemem. Kız koskoca kraliçe geliyor! Bizim cumhurbaşkanımız da gelir belki. Sen giy benim dantelâlı bluzu.»

Nurten küskün, azcık da nazlı:

«Naylon çorabını da ver bari» dedi.

Nermin, ojesi dökülmüş tırnaklarına baktı, bir süre yanıtını geciktirdi, sonra:

«Olur, dedi, hadi bakalım, sen oğlanını göreceksin.» Nurten kirli sarı dişlerini göstererek güldü. Yoğurtlu patates kızartmasını hiç konuşmadan yediler. Hava kararda, ışığı yakmadan bir süre pencereden baktılar. Deniz ve Kültürpark görünüyordu. Bu denizli, Kültürpark'lı kentte oturmaktan hoşnutluk, biraz da onur duyarlardı. En çok köyde oturan teyzelerine gittiklerinde bunu sezdirirlerdi. «Bizim oralarda» diye anlatmaya koyulurlardı. «Bizim oralarda canın mı sıkıldı, git Kordon'a, git Fuar'a, otobüsle Varyant'tan geç... Çekirdek ye, kimse kimseye karışmaz. Yok bilmem kim açık gezmiş, yok çorap giymemiş, dudağını boyamış, kimsenin umurunda değil.»

«Bugün derslerini çalıştın mı?» dedi Nermin. «Aliver artık şu ilk diplomasını. Seni Akşam Sanat'a yazdırırım, elinde altın bilezik. Biz, görüyorsun, tütünde çürüyoruz. Allahaşkına sen oku bari.»

«Sabri ama, seni çalıştırmam dedi.» Nurten bunu çekinerek söyledi.

«Bok yemiş Sabri, iki çıplak bir hamama yaraşır. Sen oku daha ne Sabri'ler bulursun.»

Nermin kalktı, ışığı yaktı.

«Hadi, yarınki giyeceklerimizi çıkaralım. Oceleri

de yenileyelim. Varyant yarın dolup taşacak, bütün okullar da gelecekmiş.»

Nurten kininini içti, ablası başına sirke de koydu, onu örttü. Bugün iyileşmesini, her zamankinden daha çok istiyordu.

Ütülediği etek bluzları sedirin üstüne yaydı, ayakkabılara üstübeç sürdü. Annesinden kalmış kırmızı taşlı küpeleri bir mendilin içine koydu. rAalıktaki sedire sızmış babasının da üstünü örttü, kapıyı sürgüledi, yüzünü yıkadı, saçlarına iki bigudi yerleştirdi. Sonra kardeşine sokularak uyudu.

Gece gök boşaldı, şimşek ışığı sık sık pencereyi, sedirin üstündeki etek bluzları, kilimi, kaneviçeli karyola etekliğini aydınlattı.

Nurten burnunun tam üstüne düşen bir su damlasıyla sıçrıyarak gözlerini açtı.

«Abla kız, kız abla! Akıyor, uyan be, akıyor!»

Nermin yorganı üstünden atarak yerinden fırladı. Işığı açtı, sedire doğru koştu. Güzel beyaz dantelâlı bluzun üstünde bir gölcük oluşmuştu. Bluzu göğsüne bastırdı. Pencereye, bardaktan boşanırcasına yağan yağmura doğru, taşan bir öfkeyle bağırdı:

«N'olacak şimdi? Allah kahretsin be! Allah kahretsin şu yağmuru.»

Şehrin ışıklarına baktı. Sonra dişlerinin arasından söylendi:

«Öff be! Allah kahretsin böyle evi.»

Boğazı düğümlendi, kısık bir sesle:

«Allah kahretsin kraliçeyi de!» dedi.

Nurten, yataktan, ona ürkerek baktı, mırıldandı:

«Kraliçeye beddua okumasana...»

1972

Sokakları erkenden yavrukurtlar doldurdu. Bademlerin, eriklerin pembe beyaz çiçekleri ılık esintide kaldırımlara serpiliyordu. Gökyüzü ve anneler çocuklara o sabah çok güleryüzlü göründü. Okul bahçelerinde mutlu bir kaynaşma vardı. Öğretmenler lâcivert giyinmişti. Kız çocukları ya melek olmuşlardı ya köylü kızı, ya da yıkanmış önlüklerini giyip beyaz tafta kurdelelerini takmışlardı.

Bir gün önce kadın berberleri çok çalışmıştı. Öğretmenler provalardan yorulmuşlardı. Millî Eğitim müdürü konuşmasını ezberlemişti.

Cemil altı katlı inşaatın kireç ve çimento kokuları arasında gözlerini açınca evlerin balkonlarında, pencerelerde bayraklar gördü. Yanında uyuyan Ali'yi uyandırdı: «Haydi kalk! Ulen bayram var!»

Bakkallar, kunduracılar, zahireciler, saraçlar, kahveciler, berberler, garsonlar bayram yerine doğru gidiyordu.

Cemil'le Ali'yi inşaatın yakınındaki bakkaldan, birlikte çalıştıkları işçilerden, müteahhitten başka tanıyan yoktu.

İnşaatın çeşmesinde başlarını yıkadılar, birbirlerine küçük teneke aynayı tuttular. Şakalaştılar.

Şehirdeki çiçekler çelenklere neredeyse yetmiyecekti.

Trampetçiler pembeleşmiş yanaklarıyla öğretmenlerinin ilk işaretini beklemeye koyuldular.

Cemil'le Ali adım seslerinin, gülüşlerin doldurduğu çiçek kokulu caddeye indiler.

Zaman zaman el ele tutuşan bu yabancı ve ürkek iki delikanlıya yadırgayarak bakanlar oldu.

Ali'yle Cemil töreni yakından izleme olanağı bulamıyorlar, konuşmacının inen kalkan parmağına ve açık alnına bakıyorlardı.

Kalabalık alkışlıyordu.

Trampetler çalıyor, bayraklar, flamalar dalgalanarak geçiyordu.

Kalabalıktan sesler yükseliyordu:

«Salih'e bak Salih'e! Salih!» «Erdinç!» «Oğuz!»

Küçük şehrin büyük memurları ön sıralara geçirilmişlerdi. Mühendisler, doktorlar, tüccarlar ve karıları bayrama çocuklarının gönlünü etmek için gelmişlerdi. Çocukları geçerken alkışlıyorlardı. Gürültülü, dağınık kalabalıklardan hoşlanmadıkları anlaşılıyordu. Özellikle kadınlar zaman zaman göz ucuyla arkalarındaki bağırışmalara, itişip kakışmalara dönüp şöyle bir bakıyor, törenin bitmesi için sabırsızlandıklarını belli ediyorlardı.

Arkadaki kalabalık eğleniyordu. Dükkânlar kapalıydı. Bahar gelmişti. Bando çalıyordu. Küçük şehir,

sert kışın, bulutlu, karlı, sisli günlerin, yorgun, hasta, ıssız gecelerin yükünü üstünden atmıştı. Kahveler de şehrin tütün, leblebi kokan eski, kirli ceplerinden başka bir şey değildi.

Bu sabah kalabalık coşkulu, gürültücüydü.

Vali geçiyor, şapkasını sallıyordu. Seyirciler ele avuca sığmaz çocuklar gibiydi. Babaydı vali.

«Bugün 23 nisan! Neşe doluyor insan!»

En arkadakiler kafa kafaya verip seslerini çocuklaştırarak bağırıyorlardı:

«Yurtta düğün var düğün.»

Bakıyorlardı Cemil'le Ali. Kalabalığı zorlayarak öne geçmeyi göze alamıyorlardı. Merakları artıyordu. Dürtüyorlardı birbirlerini. Gülüyorlardı. Ayaklarının üstünde yükselip, boyunlarını uzatıyorlardı.

Bu, Cemil'le Ali'nin gördüğü ilk geçit töreniydi. Dağlarla çevrili uzak köyden iki ay önce ayrılmışlardı.

Sonra çiçeklerle süslü kamyonlar geçti. Kamyonların üstünde beyaz kanatlar takmış, kız çocukları kalabalığa doğru çiçekler attı. Kalabalık yarışarak, gülüşerek çiçekleri kaptı. Cemil de bir an kendini unutup ellerini kaldırdı. Önündeki at kuyruklu genç kız bedenini geriye doğru yaylatarak kırmızı karanfili kaptı. Saçları Cemil'in yüzüne değdi. Cemil birden bando seslerini ve çiçekli kamyonları unuttu. Genç kızın sarışın ensesinde küçük kırmızı bir düğme vardı. Düğmeden sonra kazağı mekik biçiminde bir aralık bırakıyordu. Dizkapaklarının altında bir çift güvercin başı kımıldıyor gibiydi. Az ötede iri yapılı, geniş çiçekli kravatlı esmer genç bir erkek Cemil'i çatık kaşlarıyla süzdü. Bu genç erkeğin bir tutam kı-

vırcık saçı çatık kaşlarının arasına düşüyordu.

Yine bayraklar, flamalar geçiyordu.

Cemil'in de köyde bir sevdiği vardı. Burada onun için çalışıyordu.

Genç kız alkışlıyordu. Yanındaki, kabarık saçlı orta yaşlı, döpyesli kadına dönüyor, gülerek konuşuyordu.

Geniş, çiçekli kravatlı genç erkek ağzında sakızıyla, inatçı, kızgın bir istekle genç kıza bakıyordu.

Cemil bir adım daha yaklaşmayı, genç kızın sesini duymayı denedi. Onun elma kokulu saçlarının yüzüne bir kez daha değmesini bekliyordu. İçindeki şaşkınlığı, ürpertiyi bastıramıyordu. Öne doğru bir iki adım attı.

Birden genç kızın körpe, neşeli bedeninin ılıklığını kendi bedeninde duydu.

Genç kız sıçrayarak başını çevirdi. Cemil'in bakışlarından korktu.

«Annee!» diye bağırdı.

Cemil'in bütün bedeni gerildi.

Orta yaşlı, döpyesli kadın döndü, bağırdı:

«Hayvan, ne istiyorsun?»

Cemil donuk,suskun bir şaşkınlıkla kadına baktı.

Çiçekli kravatlı erkek o anda atıldı. Sıkılmış yumruğunu Cemil'in kireç gibi olmuş, gencecik yüzüne indirdi.

Ali Cemil'in kolunu tuttu. Geriliediler.

Saldırgan genç erkek bağırıyordu:

«Dağdan mı indin? Kimsin ulan sen?»

Ali'yle Cemil, birden çivit mavisi, kahverengi ve yeşil elbiseler giymiş, bıyıklı, yakası karanfilli, altın dişli, alaycı bir erkek kalabalığıyla çevrildiler.

«Ne işiniz var ulan yaban ayıları bu memlekette?»

«Ulan hödük...»

«Kim oluyorsun ulan?»

Yumruklar, tokatlar...

Cemil'le Ali birden kalabalığı umulmadık bir yerinden yardılar.

Kadınlar da bağırışıyordu:

«Hüsniye Hanım'ın kızına saldırmışlar.»

Bando çalıyordu. En geride kalmış, önlüklü, okullular, heyecanlı, ilgisi azalmış kalabalığın önünden, gözleriyle kendilerine seslenecek yüzleri arayarak geçiyorlardı.

Cemil'le Ali, arkalarında geçit töreni kadar uzun kan lekeleri bırakarak koşuyorlardı.

Erkekler birbirlerinin öfkesini küfürleriyle besleyerek, engelden kurtulmuş azgın bir su gibi akarak, ilkel av eğlencelerinin çılgınlığını andıran yaban bir iştahla bu iki yabancı ve yalnız delikanlıyı kovalıyorlardı.

Genç bir öğretmen, çocuklara:

«Dağılın, dedi, bayram bitti.» Yerdeki kan lekelerini gördü. Bu kalabalığın karşısında o da kendini yalnız duydu.

İnşaat şimdi Ali'yle Cemil'e geniş bir ana kucağı gibi görünüyordu. Testileri ve yatakları oradaydı.

Taşlardan biri Cemil'in omuzuna geldi. Yanan soluklarıyla basamakları ikişer üçer tırmandılar.

Kalabalık boy atıyor, uzuyor, genişliyor tek bir gövde olup, kudurmuş ağzını açıyordu. Bazılarının elinde küçük bayraklar vardı. Kış mevsiminin yalnız,

eğlencesiz, sıkıntılı, durgun şehirlileri taşkınlık içindeydi.

«Kaloriferli, satılık daireler».

Kalabalık bir süre binanın kapısının önünde durdu. Şehir lüks yapılara kavuşuyordu.

«İşi olmayan inşaata giremez.»

Zahireciler, kasaplar, saraçlar, kahveciler binanın kapısına doğru hınçla yürüdüler.

Genç öğretmenle savcı yetiştiler.

Savcı bağırdı:

«Arkadaşlar memlekette kanun var. Suçları varsa bırakın biz uğraşalım.»

«Sen bu işi bize bırak savcı bey.»

«Irz düşmanları! Irz düşmanları!»

Genç öğretmen kalabalığa seslendi:

«Arkadaşlar, onlara saldırmak insanlığınıza sığar mı?»

Kısa bir sessizlik oldu. Sonra öğretmenin ince bedeni tuğla duvara yapıştı. Kalabalık yeniden taştı.

Cemil'le Ali, en üst katta elele tutuşmuşlardı. Gökyüzü bulutsuzdu.

«Kötülük yapmadım!» diye bağırdı Cemil.

Binayı dolduran uğultuda onun yanık, çocuksu sesi duyulmadı.

Çiçekler basamaklarda eziliyordu. Önlüklü çocuklar inşaatın çevresine doluşuyordu. Polisler geliyordu.

Kalabalığın başı artık üst kata varmıştı.

Cemil'in bedeni bir an çocuklara yırtılmış bir uçurtma olarak göründü. Yakınlarına düştüğünde ise dağılmış bir çıkındı sanki.

Gece sabaha karşı Ali'nin yaralı sesi katil şehrin üstünde haberi dağların ötesine ulaştıran güvercin gibi dolaştı durdu.

1973

«Nevvare Saraç için»

Sabah beş buçukta otobüsle İstanbul'a geldim. Kadıköy ıslaktı. Issızdı. Duraklar boştu. Yalnız Yakacık otobüs durağında yorgun, neşesiz bir anne, kucağında bebeği ve yanında on üç yaşlarında oğlu, ilk otobüsü bekliyorlardı. Onlara sokuldum. Ben de onlarla birlikte beklemeye koyuldum. Anneyle konuşmak istedim. Kuşkuyla baktı bana, konuşmadı. Bu saatlarda genç bir kadının tek başına sokaklarda olması onda kuşkular uyandırmış olmalıydı. Esmerdi, başörtülüydü. Bir fabrikada çalışan oğlunu gece vardiyasından almış, evine dönüyor gibi geldi bana. Hava serindi. Oğlanın üstünde ince siyah bir gömlek vardı. Ellerinde de siyah lekeler, iş lekeleri vardı. O konuştu benimle. Otobüsün geciktiğini söyledi. Sonunda anne de bana yarım yamalak gülümsedi. Bazı adamlar geçiyordu yanımızdan. Bize bakıyorlardı. Anne hemen oğluna çeviriyordu yüzünü. Ben de oğluna çeviriyordum.

Yakacık otobüsü geldi. Oğlan önden annesini ge-

çirdi. Sonra beni de geçirdi. Bizim, ikimizin de erkeği gibi bizi kolluyordu. Arkamızdan bindi. Elinde yırtık, rengi solmuş mor bir naylon torba vardı. Otobüste bizden başka kimsecikler yoktu. Anne yine de benden uzak oturmayı seçti. Oğlu da yanına oturdu.

Benden önce indiler. İnerken oğlan bana baktı, mırıldandı: «Bayramınız kutlu olsun.»

Evet, bu sabah bayramdı. Dün Ankara'da arifeydi. Kızılay'da, Set'de cesur, açık sözlü eski bir arkadaşımla çay içmiştik. Aşağıda, paketlerini hırsla kucaklamış insan seli akıp gidiyordu. Hava bulutluydu. Dükkânlar dolup taşıyordu. «Amma çok alışveriş oldu bugün.» dedi arkadaşım. Sonra yalnızlıktan söz ettik. Bayramlar, tüketim, ikiyüzlülük, özgürsüzlük, polis baskısı, emperyalizmin şubeleri olan az gelişmiş ülkeler, mal ilişkileri... Bütün bunlardan doğan yalnızlıktan söz ettik.

Sonra indik. Kalabalığa karıştık. Satıcılar bağırıyordu. Sekiz, dokuz yaşlarında bir oğlan çocuğu da bağırıyordu: «Mini mini yavrunu sevindir, yavrularını sevindir!» Oyuncak satıyordu. Yere oturmuştu. Ucuz, plastik oyuncaklar satıyordu. Ona sormak istedim: «Seni kim sevindiriyor yavrum?»

İnsanlar sanki birbirlerini görmüyorlardı. Bakışlarda aynı anlam vardı. Bütün gözler vitrinlere, seyyar satıcıların sergilerine, birbirlerinin paketlerine çevrilmişti. Bağırıyordu satıcılar: «Al! Al! Al!», «Seç! Seç! Seç!», «Gel! Gel! Gel!» Alıcılar, satıcıları da görmüyorlardı, onların sattığı malları görüyorlardı.

Yoksul bir karı - koca külot, atlet satan bir sergiye eğilmişlerdi. Aralarında beş, altı yaşlarında bir

çocuk sıkışıp kalmıştı. Sessiz sessiz ağlıyordu. Dirseğini sergiye dayamıştı. Öteki elinde ise küçük bir oyuncak tabanca tutuyordu. Arkadaşımla güldük, çünkü oğlan tabancayı öyle bir biçimde tutmuştu ki, sanki şakağına dayamıştı.

Dolmuş kuyrukları uzundu, çok uzundu. Arkadaşımla benim kollarımızda kitaplar vardı. O, bayramda odasına kapanıp bir inceleme hazırlayacaktı. Arkadaşlarının evinde kalıyordu. «İnsanı değiştirmeyen, insanı yabancılaşmalardan kurtarmayan, pazar için üretimi sürdüren, burjuva ilişkilerini yeniden üreten düzen değişikliği neye yarar?» diyordu. Çok iyi arkadaştık. Kardeşten yakındık. Her konuda konuşabiliyorduk. Kadının özgürleşmesinden, ailelerdeki baskıdan, okullardaki baskıdan, kültür sorunlarından... Bazı devrimcilerde rastlanan kabadayılık görüntüsünü ikimiz de çok eleştiriyorduk.

Ben de akşama İstanbul'a hareket edecektim. «Arkadaşlıklar yalnızlığımızı azaltıyor, çok yoğun, demokratik insan ilişkileri kurmak zorundayız. Düzen her şeyiyle saldırıyor bize, ideolojisiyle, şehirleriyle, doğaya düşmanlığıyla. Bizim gibi düşünenler, davrananlar arttıkça yalnızlığımız azalacak.»

Sonra bir lokantada kuru fasulye, pilav yedik. İkimizde de doğa özlemi vardı. Ağaçlıklı, temiz havalı, güzel yerlerden söz ettik.

«Bütün girişimlerini kâr belirliyor. Dumanlarıyla, kimyasal maddeleriyle insanları zehirliyorlar.»

«Şu Ankara'nın haline bak.»

Arkadaşım otobüse kadar geçirdi beni. İki dilencinin kaldırımdaki yeri paylaşamamaları yüzünden birbirleriyle kavga edişlerini gösteren bir fotoğraf

görmüştü bir gazetede, onu anlatıyordu gülerek. Sonra dilencilerle ilgili bir başka olay anlattı. Hindistan'da dilenciler piyasadan en küçük paranın kaldırılması için yürüyüş yapmışlar sayıları 150 bini bulmuş yürüyüşçü dilencilerin.

Otobüste el salladım ona. Koltuğunun altında kitaplarıyla, beni insan yakınlığının en güvenilir gülümsemesiyle uğurladı.

Evime geldiğimde ortalık henüz ağarmamıştı. Bir kartpostal karşıladı beni. Usul, ince bir suyun kıyısında, bir dizi barakanın önünde üç koyun otluyordu. Çimenler yemyeşildi. Arkasında şu sözler vardı:

«Senin tornacıyı gördüm, azıcık yaşlanmış. Sessiz kırlardan, puslu dağ yollarından geçtikten sonra ona Edirne'de «Yeşil Gül» meyhanesinde rastladım. Birlikte içtik. Çok anlattı. Bir kıza sevdalanmış, vermemişler. Yağ lekeleriyle dolu gömleği ve pantolonuyla bir cumartesi akşamı meyhanede gördüğüm tornacı senin tornacıydı bana kalırsa. Buna sana yazmadan edemedim.»

Kartı duvara, yatağımın başucuna iğneledim. Şiirsellik, içtenlik, acıtacak kadar yalın bir coşkunluk vardı bu kartta. Demek sessiz kırlardan, puslu dağ yollarından geçmiş. Aylardır onu görmemiştim.

Bir trende rastladığım ve ona anlattığım yeni yetme tornacıyı unutmamıştı demek.

Dört günü evde geçireceğim. Çok okuyacağım. Ankara'daki kardeşimin sözleri, Edirne'deki arkadaşımın duyguları, beni ona hatırlatan tornacı, bana bayramı hatırlatan yeni yetme işçi, beni yalnız bırakmıyacaklar.

Pencereyi açtım. Koyu mavilik bulutların arasında kırılıyordu. Ne güzeldi dünya!

Uyudum.

Davul sesleriyle uyandım. Davulcular para topluyordu. Bekçi, çöpçü, postacı da para topluyordu. «Bayramınız kutlu olsun.» Utandırıyordu bu söz beni.

Sonra sokak, çocukların tabanca sesleriyle, fırlattıkları ateşli füzelerle, patlattıkları mantarlarla, tehlikeli oyuncakların gürültüleriyle doldu.

1976

Aysel Özakın

Sessiz Bir Dayanışma

ONBEŞ LİRA

